

”USEIN PELKKÄ AIKUISEN LÄSNÄOLO RIITTÄÄ”

Oivan jälkihuolto ja sen psykososiaalinen tuki
nuorten ja työntekijöiden näkökulmasta

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Syksy 2010
Pia Iikkanen
Jarkko Saari
Pia Väliaho

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

PIA IIKKANEN, JARKKO SAARI & PIA VÄLIAHO:

”USEIN PELKKÄ AIKUISEN LÄSNÄOLO RIITTÄÄ”

Oivan jälkihuolto ja sen psykososiaalinen tuki nuorten ja työntekijöiden näkökulmasta

Sosiaalipedagogisen lapsi ja nuorisotyön opinnäytetyö, 67 sivua, 14 liitesivua

Syksy 2010

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli, että Peruspalvelukeskus Oiva – liikelaitos voi jälkihuoltonuorilta ja jälkihuoltotyöntekijöiltä saadun tiedon perusteella tarvittaessa kehittää jälkihuoltoa ja sen psykososiaalista tukea vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeita. Tavoitteena oli kuvata millaista Peruspalvelukeskus Oiva -liikelaitoksen jälkihuolto on nuoren ja työntekijän näkökulmasta sekä mitä nuoren psykososiaalinen tuki on Oivan jälkihuollossa.

Tutkimus toteutettiin laadullisena ja tutkimusmenetelminä käytettiin kyselytutkimusta sekä ryhmähaastattelua. Tuloksista kävi ilmi, että jokaisella työntekijällä oli 1 – 4 nuorta jälkihuollettavana. Jokainen työntekijä toteutti työtään yksilöllisesti jälkihuoltotyölle varattujen resurssien mukaan. Jälkihuoltotyö oli moninaista ja nuorten yksilöllisistä tarpeista lähtevää. Nuoret saivat jälkihuoltoa useammalta palvelun tarjoajalta. Nuoret olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä saamaansa jälkihuoltoon. Osa nuorista kaipasi kuitenkin tiiviimpää yhteydenpitoa, enemmän yhteistä aikaa ja yhdessä tekemistä.

Avainsanat: nuoruus, jälkihuolto, psykososiaalinen tuki

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in social services

PIA IIKKANEN, JARKKO SAARI & PIA VÄLIAHO:

“SIMPLY THE PRESENCE OF AN ADULT IS OFTEN ENOUGH”

After-care in Oiva and its psychosocial support from the point of view of adolescents and after-care personnel

Bachelor's Thesis in social pedagogy for work children and young people,
67 pages, 14 appendices

Autumn 2010

ABSTRACT

The purpose of this study was to give Oiva, a public utility that offers basic services, some tools to develop its after-care services and psychosocial support. Feedback from adolescents in after-care and the employees would enable Oiva to better meet the needs of its customers.

The aim was to describe the after-care in Oiva from the point of view of the young customer and the employee, and also what is the young customer psychosocial support in after-care.

The research was qualitative in nature and the methods used were a questionnaire and a group interview. The results showed that each employee has one to four adolescents to care for. Each employee worked individually within the resources directed to after-care. The after-care was diverse and stemmed from the individual needs of the adolescents. The aftercare was received from several service providers. The adolescents were mainly satisfied with the care they received. However, some of them would have wanted a closer communication, as well as more time and activities together.

Key words: youth, after-care, psychosocial support

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	NUORUUS	3
2.1	Kehitystehtävät ja kriisit	3
2.2	Itsenäistyvän nuoren roolikartta	4
2.3	Matkalla aikuisuuteen	5
2.4	Nuori lastensuojelun asiakkaana	7
3	JÄLKIHUOLTO	8
3.1	Tilastotietoa sijaishuollosta ja jälkihuollosta	10
3.2	Jälkihuollon tarkoitus	12
3.3	Jälkihuollon muodot ja menetelmät	13
3.4	Jälkihuolto itsenäistymisen tukena	15
4	PSYKOSOSIAALINEN TUKEA	16
4.1	Psykososiaalinen työ	17
4.2	Psykososiaalinen toimintakyky	18
4.3	Dialogisuus	18
4.4	Luottamus	20
4.5	Voimaannuttaminen	21
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
5.1	Kohti tutkimusta	22
5.2	Aiheen valinta ja rajaus	23
5.3	Tutkimusongelma	24
5.4	Tutkimusmenetelmät	24
5.5	Aineistonkeruumenetelmät	25
5.5.1	Kyselylomakkeet	25
5.5.2	Haastattelut	26
5.6	Aineiston hankinta	27
5.7	Aineiston käsittely ja analysointi	30
5.8	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	34
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	36
6.1	Jälkihuolto	36

6.1.1	Jälkihuollon markkinointi ja jälkihuoltosuunnitelma	36
6.1.2	Jälkihuollon toteutus	38
6.1.3	Taloudellinen ja muu tuki	41
6.1.4	Yhteydenpito	42
6.2	Psykososiaalinen tuki	43
6.2.1	Psykososiaalisen tuen määrittely	44
6.2.2	Aikuisen läsnäolo	44
6.2.3	Dialogisuus	46
6.2.4	Luottamus	47
6.2.5	Voimaannuttaminen	48
7	TULOSTEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	48
7.1	Jälkihuolto	49
7.2	Psykososiaalinen tuki	53
7.3	Kehittämisehdotuksia	55
7.4	Jatkotutkimusehdotuksia	56
8	POHDINTA	56
8.1	Nuorten kyselylomake	57
8.2	Työntekijöiden haastattelu ja avoinkyselylomake	58
8.3	Tulosten merkitys	60
8.4	Opinnäytetyöprosessi	61
	LÄHTEET	62
	LIITTEET	68

1 JOHDANTO

Jälkihuollosta tehdyt tutkimukset (Jahnukainen 2004, 68–71; Reinikainen 2009, 135; Känkänen & Laaksonen 2006, 33) tuovat esille jälkihuollon merkityksen osana sijaishuollon ketjua ja nuoren yhteiskuntaan integroitumista. Näissä tutkimuksissa jälkihuoltoa pidetään myös hyvänä taloudellisena investointina, koska hyvin toteutettuna jälkihuollolla tuetaan nuorta omillaan toimeentulevaksi aikuiseksi sekä ehkäistään nuoren syrjäytymistä. Väveri (2006, 41–42) tuo tutkimuksessaan esille jälkihuollon suunnittelemisen. Jälkihuoltosuunnitelmaa pidetään jälkihuollon tärkeimpänä dokumenttina, joten suunnittelu on hyvä aloittaa ajoissa vastuiden ja tavoitteiden selkiyttämiseksi. Romppasen (2008, 13) Etelä-Karjalan lastensuojelun jälkihuollon kehittämishankeen 2006–2008 loppuraportista selviää myös, että jälkihuoltotyöntekijöiden ja nuorten hyvä vuorovaikutussuhde edesauttaa jälkihuollon onnistumista. Jälkihuollossa tarvitaan resursseja tukemaan hyvää vuorovaikutussuhdetta ja nuoren yksilöllisiä tarpeita. Mäkelän ja Saastamoisen (2009, 59, 69) tutkimuksessa resurssit nousivat myös esille. Sosiaalityöntekijät kokivat resurssit vähäisiksi, mutta korostivat samalla pitkän asiakassuhteen merkitystä jälkihuoltotyössä.

Vuonna 2009 tehdyn 12 kunnan jälkihuollon tilan selvityksestä (Törmä, Kaakinen, Uusi-Niemi-Pirhonen & Laiho 2009, 35) käy ilmi nuorten ero itsenäisen elämän taitojen hallinnassa, jolloin jälkihuollossa onkin erityisen tärkeää huomioida nuoren yksilölliset tarpeet. Tutkimusten sekä oman työkokemuksemme kautta on syntynyt ajatus, että saavatko kaikki nuoret tasapuolisesti yhtä laadukasta ja tarpeitaan vastaavaa jälkihuoltoa. Saako nuori mielestään riittävästi psykososiaalista tukea, ja kuinka hyvin tuki kattaa nuoren kokonaisvaltaisen tuen tarpeen (Raunio 2004, 143–146).

Lastensuojelulaissa (417/2007, 76§) määritellään kunnan velvoite järjestää jälkihuolto, mutta jälkihuollon sisältöä laissa ei määritellä. Onko jälkihuolto vain lain määrittämä välttämätön pakko vai sijoitetaanko jälkihuoltoon resurssia laadun parantamiseksi? Tilastojen mukaan 18 vuotta täyttäneiden jälkihuollettavien määrän kasvu vuosien 1996 - 2008 välillä oli peräti 70,5 % (Kuoppala & Säkkinen

2009, 2-7). Lastensuojelulain muutoksen myötä jälkihuolto velvoite koskettaa myös avohuollon sijoituksia, joten on oletettavaa myös jälkihuollettavien määrän kasvavan tulevaiudessa. Samalla kasvaa tarve kehittää toimintaa vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeita.

Opinnäytetyömme alkuperäisenä ajatuksena oli tehdä Oivan jälkihuoltotyöntekijöille työkalupakki. Työkalupakki sisältäisi pienen teoreettisen osuuden psykososiaalisesta tukemisesta sekä työntekijän ja asiakkaan välisen vuorovaikutuksen merkityksestä asiakastyössä. Työkalupakki sisältäisi myös käytännön työn toteuttamisen välineitä. Tälle työlle ei kuitenkaan ollut tilausta, joten hyvinvointijohtajan ja lastensuojelupäällikön kanssa käytyjen keskusteluiden pohjalta päädyimme tutkimaan Oivan jälkihuoltoa.

Tämä opinnäytetyö toteutetaan Peruspalvelukeskus Oiva – liikelaitokselle, josta käytetään tässä työssä nimeä Oiva. Tässä tutkimuksessa on tavoitteena selvittää Oivan jälkihuoltoa ja nuorten saamaa psykososiaalista tukea jälkihuollossa sekä millaista he haluaisivat tuen olevan. Tutkimuksessa tuodaan esille jälkihuoltoa saavien 18–21 –vuotiaiden nuorten ja jälkihuoltotyöntekijöiden näkökulmat. Pyrkimyksenä on selvittää mitä Oivan jälkihuolto on. Saatujen tulosten pohjalta Oivassa pohditaan onko heidän tekemällään jälkihuollolla kehittämisen tarvetta.

2 NUORUUS

Nuoruus jakautuu iällisesti kolmeen eri ajanjaksoon. Varhaisnuoruus eli murrosikä käsittää ikävuodet 12–16 vuotta. Nuoruuden keskivaihe sijoittuu ikävuosiin 16–19 vuotta ja myöhäisnuoruus nuoren ollessa 19–25 vuotta. Näiden ikävuosien aikana nuoren käsitys itsestä ja toisista muuttuu. (Turunen 2005, 113.) Aivojen kehitys ja hormonitoiminta, joka murrosiässä aktivoituu, suorastaan pakottavat nuoren kohti vierasta ja tuntematonta. Keho ja mieli muuttuvat nuorelle itselleen vieraaksi. Uudet mielenkiintoiset asiat ja näkökulmat sekä mahtavat että musertavat tunteet vuorotellen valtaavat mielen sopukan. Kaiken tämän myllerryksen keskellä myös ennen niin turvalliset vanhemmat muuttuvat nuoren mielestä käsittämättömän tyhmiksi. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 126.)

Nuori kokee ristiriitaisena tunteen vapauden kaipuusta ja kodista irtautumisesta suhteessa kodin edustamaan turvaan ja pysyvyyteen. Jossain vaiheessa nuori oppii, että elämä on rakennettava kompromissien varaan. Nuoren sisäistä kuohuntaa voi verrata kolmivuotiaan tunnepurkauksiin. Myöhäisnuoruudessa oma identiteetti alkaa vähitellen kirkastua ja kuva maailmasta selkiytyy. Nuoren ideologiat ja maailmankatsomus vaikuttavat elämänsuuntaviivoihin ja arvoihin. Nuori jakaa usein saman arvomaailman, minkä hän on lapsuudessa vanhemmiltaan saanut. (Turunen 2005, 113–116, 136.)

2.1 Kehitystehtävät ja kriisit

Robert J. Havighurstin mukaan nuoruusiässä on keskeisiä kehitystehtäviä. Kehon kokonaisvaltaisen hallinnan, oman sukupuoliroolin löytämisen ja perheen perustamisvalmiuden saavuttamisen lisäksi, nuorella kehittyy tunne-elämän itsenäisyys suhteessa vanhempiin, oman moraalin ja arvomaailman tunnistaminen sekä sosiaalisesti vastuullinen toiminta. Jos nuori onnistuu näiden tehtävien ratkaisussa hyvin, hänellä on hyvät mahdollisuudet luoda onnistunut pohja elämälleen. Uuspsykoanalyttikko Erik H. Eriksonin mielestä ehjä persoonallisuus on tulosta onnistuneen kriisivaiheen läpikäynnistä. Eriksonin psykososiaalisessa kehityskriisi-

teoriassa puhutaan nuoren fyysisistä ja psyykkisistä muutoksista. Nuori kokee oman identiteetin ja erilaisten roolien ristiriidan sekä läheisyyden kaipuun ja eristäytymisen pulmallisena. (Pekkarinen 2007.) Jotta nuori kykenisi välttämään turhia riskejä, on hänen itsetuntonsa oltava vahva. Itsetunto auttaa myös nuorta määrittämään omia rajojaan. Nuoren itsetuntoa rakennettaessa on syytä keskittyä vahvuuksien tukemiseen, ei heikkouksien kaiveluun. Hyvällä itsetunnolla varustettu nuori kykenee kieltäytymään, vaikka kaverit kuinka yllyttäisivät mukaan hölmöyksiin. Nuori hahmottaa myös omaan fyysiseen koskemattomuuteensa liittyvät rajat ja näin ollen suojaa itseään epätoivotuilta kontakteilta. (Turunen 2005, 132 – 134; Heikkilä 2006, 66 – 68.)

2.2 Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Kiviniemi (2009, 119) kertoo tutkimukseensa osallistuneiden nuorten pohtineen selviytymistään itsenäisesti. Nuorten mielestä opiskelu ja työssäkäynti avaavat reittejä itsenäistymiseen. Ne takaavat itsenäisen taloudellisen toimeentulon. Oma asunto kuvattiin myös tärkeäksi itsenäisyyttä lisääväksi tekijäksi. Itsenäisyyteen liittyy asunnon ja rahan lisäksi myös henkinen itsenäisyys sekä mahdollisuus päättää omista asioista.

Itsenäistyvän nuoren roolikartta (liite 1) on kehitetty työvälineeksi, jota voivat käyttää niin alan ammattilaiset kouluissa ja sosiaalitoimessa kun vanhemmat kotonakin. Se on monipuolinen työväline, joka auttaa nuorta hahmottamaan itsenäisessä elämässä tarvittavia valmiuksia. Itsenäistyvän nuoren roolikartta jaetaan viiteen eri osa-alueeseen, jotka ovat tärkeitä nuoren selviytymiselle itsenäisessä elämässä. Roolikartan on kehittänyt Varsinais-Suomen lastensuojelunkuntayhtymä. (Kaskia 2008.)

Jotta nuori pystyisi elämään itsenäisesti yhteiskunnassa, tulee hänen osata huolehtia itsestään. Huolehtimisen yhtenä osatekijänä on selviytyminen arjen askareista, kuten ruuanlaitosta, kodin kunnossa pidosta, omasta hygieniasta ja raha-asoiden hoidosta, vuorokausirytmien tiedostamisesta sekä koulun tai työssäkäynnin huoleh-

timisestä. Itsensä arvostaminen ja positiivinen suhtautuminen omaan itseensä auttavat nuorta selviytymään arkielämästä. Jotta nuori pystyisi luomaan tasapainoisia ihmissuhteita, tulisi hänen luottaa ja hyväksyä myös itsensä. Nyky-yhteiskunnassa individualismia ihaillaan, ja nuorelle painotetaan yksilöllisyyttä ja itseohjautuvuutta niin paljon, että yhteisöt tuntuvat katoavan kokonaan. Yksilön käsitys omasta itsestä rakentuu pääsääntöisesti toimintaan muiden kanssa ja kasvu edellyttää omien toimintojen peilaamista toisiin. Individualismin ihannointi siis vaikeuttaa suuresti nuoren minäkuvan rakentamista. (Karvonen 2009, 160.)

Eriilaisten tunnetilojen tunnistaminen ja esimerkiksi yksinolon sietäminen on tärkeää. Nuoren pitää osata asettaa itselleen rajoja, ja opetella tunnistamaan omia voimavaroja sekä kehittämään vahvuuksiaan. Hänen tulee oppia kunnioittamaan itseään sekä noudattaa sääntöjä, joita yhteiskunta hänelle asettaa. Roolikartan mukaan nuoren tulee myös tunnistaa oikea ja väärä sekä kyetä sietämään pettymyksiä, jotta hän pystyy oppimaan elämästään. Lisäksi hänen on osattava tehdä päätöksiä ja suunnitella tulevaisuutta pitkäjänteisesti. Jotta nuori pystyisi elämään yhteiskunnassa sen tasa-arvoisena jäsenenä, tulee nuoren kehittää sosiaalisia taitojaan ja ihmissuhteita. Hänen on siedettävä ristiriitoja sekä kyettävä selvittämään niitä. Lisäksi lähiverkoston ja toisten ihmisten kunnioittaminen auttaa nuorta selviytymään elämässä. (Kaskia 2008.)

2.3 Matkalla aikuisuuteen

Nuoren kasvua ja kehitystä tulee kunnioittaa vaatimalla nuorelta hänen kehitystasonsa mukaista käyttäytymistä sekä vastuuntuntoa. Nuorelle on hyvä antaa vastuuta pienissä erissä, siinä määrin missä hän sen pystyy kantamaan. Näin nuori saa hyviä positiivisia kokemuksia itsestään ja hänen itseluottamuksensa kasvaa. Epäonnistumisia ei tule kuitenkaan kaihtaa vaan nuoren epäonnistuttua harjoitellaan asiaa lisää ja mietitään, mikä meni pieleen. Nuorelle on hyvä antaa myös uusi mahdollisuus eikä lytätä tilannetta heti epäonnistumisen jälkeen. Juuri näissä tilanteissa nuori tarvitsee hoivaa ja aikuisen siipien suojaa, josta ponnistaa uudelleen.

Vanhemman tehtävänä on pohtia, koska nuori on valmis yrittämään uudelleen.
(Laakkonen 2007, 147.)

Turunen (2005, 135–138) tuo esille, että aikuisen on hyvä tuntea se maailma, missä hänen nuorensa elää. Aikuisen kiinnostus nuorta, tämän elämää ja nykypäivää kohtaan avartaa aikuisen näkökulmaa sekä tukee ja auttaa kestämaan nuoruuden kuohuja paremmin. Näin tehden nuorelle ja aikuiselle muodostuu yhteinen kieli ja yhteisiä asioita, joista keskustellaan. Nuoruuden ja murrosiän mukanaan tuoman kuohunnan jälkeen ihmisen elämä usein rauhoittuu ja vakiintuu kohti aikuisuutta. Nuoret kokevat usein aikuisuuden jopa tylsänä, tasapaksuna tai ikävänä elämäntaiheena. Nykypäivänä nuorten keskuudessa onkin sanonta, jonka mukaan halutaan kasvaa vanhoiksi, muttei koskaan aikuisiksi. Myös ympäristö ja media antavat panoksensa aikuisuuden ehkäisemiseksi, halutaan näyttää ikinuorilta ja kehoitetaan etsimään sisäistä lasta, leikkimään ja vapautumaan. Salasuo (2007, 19) tuo tutkimuksessaan esille, että nuorta täytyy ymmärtää myös siinä ajassa ja kulttuurissa, jossa hän elää.

Aikuisuutta voidaan määritellä useammalla eri tavalla ja aikuisuuden määrittelyyn liittyy olennaisena osana myös ympäröivä kulttuuri. Virallisesti ja lain mukaan Suomessa aikuinen on 18 vuotta täyttänyt henkilö, jolloin hän on juridisessa vastuussa tekemisistään ja saa oikeuksia, kuten oikeuden hankkia ajokortin tai mennä naimisiin. Aikuisuuden määrittely iän mukaan on yleispätevä, mutta mitä aikuisuudella tarkoitetaan? Minkälainen on aikuinen? Mitä aikuisella pitää olla olemassa? Aikuisuus alkaa eri yksilöillä eri tavoin ja eri aikaan, eikä näin ollen voida määritellä tarkkoja päivämääriä aikuisuuden alkamisesta. Aikuisuutta kannattaa kuitenkin enemmän pohtia tapahtumasarjana, joka jatkuu koko ihmisen elämän ajan. Elämäkokemuksen karttuessa yksilön aikuisuuskin syvenee. (Turunen 2005, 137–138.)

Elämäkaaripsykologian näkökulmasta aikuisuus voidaan nähdä yrityksenä seisoa itsenäisesti omilla jaloillaan ja pyrkimyksenä löytää oma, todellinen minä. Aikuisuutta voidaan määritellä myös työn, perhe-elämän, itsenäisyyden ja vastuullisuuden kautta. Aikuisuuteen liittyy useita tapahtumia ja tehtäviä, jotka vaativat henki-

löltä päätöksentekoa ja sopeutumista ja joilla on merkittäviä seurauksia hänen selviytymiseensä ja onnellisuuteensa. Aikuisuuden kehitystehtäviä ovat mm. ammattitaidon hankkiminen ja ylläpito, työuran aloittaminen ja siihen liittyvien sääntöjen hyväksyminen. Lisäksi yhteiskunnallisten asioiden seuraaminen ja niihin osallistuminen, vapaa-ajan toiminnat sekä huolehtiminen omasta henkisestä ja eettisestä kehityksestä saattavat vaatia opettelua. Yllämainittujen kehitystehtävien ratkaiseminen vaatii aikuisuudelta monenlaisia taitoja ja osaamista monella eri tasolla. Puhutaan myös elämänhallinnasta eli kyvystä ja tahdosta tehdä valintoja sekä usko itseen. Elämänhallinnan tunteeseen kuuluu usko omiin mahdollisuuksiin vaikuttajana sekä elämän kokemista mielekkäänä ja merkittävänä. (Turunen 2005, 175–188; Jaari 2007, 193–194.)

Jaari (2007, 60–61) toteaa myös, ettei nuorta aikuista voi varjella jokaiselta elämän kolhulta, vaan hänen tulee saada myös erehtyä ja kantaa erehdyksen mukanaan tuoma vastuu. Ei täysi-ikäinen vielä välttämättä tiedä tarkkaan, mitä hän halua aikuisena tai mitä työtä tulee tekemään eläkeikään saakka. Jos opiskeltava ala ei tunnu omalta, niin pitää kyetä myös muuttamaan suunnitelmiaan. Nuori voi myös elää kauankin omissa haaveissaan ja suunnitelmissaan esimerkiksi tulevan ammatin suhteen. Aikuisuuteen kuuluvat suunnitelmallisuuden lisäksi myös joustavuuden ja tilanteisiin sopeutuvuuden käsitteet. Toisaalta varhainen työelämään siirtyminen kypsyttää vastuunottoon elämän todellisuuden eri puolia ja opiskelijoilla onkin tutkittu olevan enemmän elämänhallinnan vaikeuksia suhteessa työssä käyviin ikätovereihinsa.

2.4 Nuori lastensuojelun asiakkaana

Huostaanotto ja sijoitus ovat aina traumaattinen kokemus lapselle. Niistä jää jäljet ja ne asettavat erityisiä haasteita nuoren itsenäistymiselle. Itsenäistyminen on nuoruudessa vaihe, jossa nuori pyrkii vastaamaan aikaisempien kokemusten avulla omiin sisäisiin ja ulkomaailman tuomiin haasteisiin. Näiden pohjalta nuori rakentaa elämästään itsensä näköisen. Koska myönteinen minäkäsitys ja vahva itsetunto ovat oman elämän tärkeitä rakennusaineita, saattaa sijoitetun nuoren sijoitushisto-

ria synnyttää normaalista poikkeavaa pohdintaa omasta identiteetistä. Omaan identiteettiään etsiessään nuorella herää kysymyksiä: Mikä tekee minusta minut? Mitä minuun kuuluu ja mihin minä kuulun? Miten olen samanlainen ja erilainen kun muut? Nuoren, joka on elämänsä aikana joutunut muuttamaan paljon ja asumaan eri paikoissa, saattaa olla vaikeaa vastata itseä koskeviin kysymyksiin. Identiteetti määritellään esimerkiksi sen mukaan, mitä nuori ajattelee itsestään ja kertoo toisille. Muiden nuoresta antamat ristiriitaiset määritelmät, jatkuvuuden katkeamiset, muutot ja kuuluminen eri sukuihin, voivat saada nuoren tuntemaan kuulumattomuutta ja juurettomuutta. (Laurila 2008, 99–100.)

Ollessaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa nuoren oma tarina saattaa kuitenkin muuttua. Ympäristö olettaa paljon asioita kysymättä nuoren omia ajatuksia. Esimerkiksi lastensuojelun työntekijät voivat tuottaa nuoresta hyvin negatiivista tarinaa, saaden nuoren itsekin mukaan kielteiseen ajatteluun. Silti Laurila (2008, 101–102) havaitsi tutkimuksissaan, että vaikka lastensuojelun alla eletty elämä haavoittaa ihmistä ja se on riski kielteisiin seuraamuksiin, iso ryhmä sijaiskodeissa kasvaneista tytöistä on selviytynyt biologisissa perheissä kasvaneita tyttöjä paremmin. Oikea tuki, oikein annettuna, voi siis johtaa hyvään lopputulokseen. Sinkkonen (2010, 97) on saamaa mieltä siitä, että varhain koettu turvattomuus ei automaattisesti johda vaikeaan nuoruuteen. Hän painottaa että nuoruusikä on aina mahdollisuus uuden alkuun. Vaikeissa ja turvattomissa olosuhteissa elänyt ja rajusti oireileva nuori saattaa hyvinkin pian, päästyään turvallisiin olosuhteisiin, muuttua häiriköstä tasapainoiseksi nuoreksi.

3 JÄLKIHUOLTO

Useat nuoret tarvitsevat sijoituksen loputtua tuekseen luotettavan aikuisen, jolta voi pyytää tarvittaessa apua. Mahdollisen laitostumisen purkaminen ja elämisen opettelu uudessa ympäristössä saattavat tuntua nuoresta vaikealta. Nuori saattaa tarvita vahvistusta tunteelle, että hänestä ja hänen läheisistään yhä edelleen välitetään ja hänen asioistaan ollaan kiinnostuneita. Tukemalla nuorta ja vahvistamalla

hänen toivoaan selvittää tulevaisuudessa itsenäisesti tuetaan nuoren ja hänen lähiverkostonsa toimintamahdollisuuksia. (Taskinen 2010, 150.)

Lastensuojelulain mukaan

sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuolto on järjestettävä myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin. (Lastensuojelulaki 417/2007, 76§.)

Sosiaalihuollon on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto kodin ulkopuolelle, mikäli lapsi itse tai hänen kasvuolosuhteensa vaarantavat lapsen turvallisen kehityksen. Sijaishuoltoa voidaan tarjota avohuollon tukitoimen sijoituksena tai edellä mainitun huostaan oton kautta pakko toimenä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 37§, 40§, 49§.) Vuonna 2008 voimaan tullut lastensuojelulaki velvoittaa kunnat järjestämään nuorelle jälkihuoltoa sijaishuollon päätyttyä. Jälkihuoltovelvoite alkaa puolen vuoden yhtämittaisen sijoituksen päättymisen jälkeen oli lapsen ikä mikä tahansa. Aiempaan lakiin verrattuna olennaisin muutos on, että jälkihuollon antamisen velvoite on tullut koskemaan myös avohuollon sijoituksia. Aiemmin jälkihuolto koski ainoastaan huostaan otettuja. Lakimuutoksen myötä jälkihuoltoon oikeutettujen määrä tulee kasvamaan. Vaikka jälkihuollon velvoite on lastensuojelulaissa määritelty varsin selkeästi, on sen toteuttaminen kuitenkin määritelty hyvin niukasti. Jälkihuoltoa tarjoava kunta tai palvelun tuottaja toteuttavat jälkihuoltoa aina tulkitsemallaan tavalla. (Romppanen 2008, 6; Känkänen & Laaksonen 2006, 45; Lastensuojelulaki 417/2007, 76§.)

Lapselle ja nuorelle on myös aina tehtävä jälkihuoltosuunnitelma sijaishuollon päättyessä. Suunnitelma tulisi laatia puoli vuotta ennen sijoituksen päättymistä. Nuorelle rakennettu itsenäistymiseen tähtäävä suunnitelma on aina yksilöllinen ja tavoitteellinen. Vaikka jälkihuolto on nuorelle vapaa-ehtoista, on sen järjestäminen kunnalle aina pakollista. Mikäli jälkihuoltoa ei järjestetä, on asiasta tehtävä valituskelpoinen päätös, perusteluineen. Nuorelle on myös tuotava julki hänen

oikeutensa jälkihuoltoon aina 21 vuoden ikään saakka. Kunnan jälkihuollon järjestämisen velvoite kuitenkin päättyy, kun viimeisimmästä sijoituksesta on kulunut yli viisi vuotta. (Romppanen 2008, 6; Känkänen & Laaksonen 2006, 45; Lastensuojelulaki 417/2007, 76§.)

Koska jälkihuolto rakentuu nuoren tarpeen pohjalta, kokonaistilanteen, tarpeiden ja realististen tavoitteiden kartoitus tehdään haastattelemalla nuorta ja hänen lähiverkostoaan. Jälkihuollon onnistumisen edellytyksenä on että nuorella on edes yksi hyvä aikuis- tai viranomais-suhte. Nuorten kaipaama tuki aikuiselta liittyy tavallisiin arkipäivän askareisiin tai juttelukaveriksi. Tuen tulisi olla käytettävissä tarpeen tullen, ilman kellonaikoja tai kalentereita. Kun tarvittavat palvelut ja toimijat on kartoitettu, tehdään työnjako, jossa vastuu jaetaan eri toimijoiden kesken. Keskeistä ovat resurssien riittävyys sekä lastensuojelun ja sijaishuollon toimiva yhteistyö. Sijaishuolto ja jälkihuolto ovat kokonaisuus, jota nuoren sosiaalityöntekijä ja sijaishuollon työntekijä yhdessä toteuttavat. Jälkihuollon toteutuksen voi ostaa muualta ja jakaa usean toimijan kesken. Nuoren sosiaalityöntekijä on kuitenkin vastuussa jälkihuollon suunnittelusta ja sen toteutumisesta. (Taskinen 2010, 150,152.)

3.1 Tilastotietoa sijaishuollosta ja jälkihuollosta

Lastensuojelun tarve Suomessa on vuosi vuodelta lisääntynyt ja siten myös jälkihuollon tarve. Viimeisimmän, vuoden 2008 tilaston mukaan, lastensuojelun tukitoimien parissa olleiden lasten lukumäärä oli 67 347. Kyseisessä luvussa ovat mukana siis kaikki niin avohuollon kuin sijaishuollon piirissä olleet lapset. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä oli 16 608 ja näistä huostaan otettuina 10 716. Alla olevassa taulukossa 1 kuvataan tämän vuosituhannen kehitystä kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrän osalta. (Kuoppala & Säkkinen 2009, 3 - 4.)

Taulukko 1: Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuosina 2000–2008

Vuosi	Kodin ulkopuolelle sijoitetut yhteensä	Huostassa tai kiireellisesti sijoitettuna
2000	12 671	7329
2001	13 338	7512
2002	13 995	7992
2003	14 207	8415
2004	14 691	8794
2005	15 253	9304
2006	15 704	9625
2007	16 124	10 278
2008	16608	10 716

Kaikista tukitoimien piirissä olevista lapsista, jälkihuollon piirissä oli 4276 lasta. Jälkihuollossa olevista 83 %, eli 3529 nuorta, oli yli 18 vuotta. Tilasto on kerätty vuoden 1996 – 2008 väliseltä ajalta. 18 vuotta täyttäneiden jälkihuollettavien määrän kasvu vuosien 1996 - 2008 välillä oli peräti 70,5 %. (Kuoppala & Säkkinen 2009, 2-7.)

Taulukko 2: Lastensuojelun avohuollon asiakkaina olleet lapset ja nuoret vuosina 1996–2008

Vuosi	Lastensuojelu lasten määrä (avohuolto + sijaishuolto)	Jälkihuollossa olevat	18 – 20-vuotiaat jälkihuollossa
1996	33 269	1327	1029
1997	35 809	1398	1098
1998	39 666	2557	1637
1999	43 679	2174	1721
2000	49 351	2501	2078
2001	49 610	2519	2131
2002	54 326	2720	2316

2003	56 379	2889	2360
2004	59 912	3197	2692
2005	59 101	3200	2746
2006	59 058	3109	2728
2007	62 485	3845	3339
2008	67 347	4276	3529

Taulukossa 2 on pientä tilastollista harhaa, koska vuonna 2005 suurimmissa kaupungeissa siirryttiin uuteen asiakastietojärjestelmään. Uuden tietojärjestelmän käyttöönoton yhteydessä tarkastettiin myös avohuollon asiakkaanmääritelmiä, joten luvut ovat olleet laskevia osan asiakkaista pudotessa luvuista pois. (Kuoppala & Säkkinen 2009, 2-7.)

3.2 Jälkihuollon tarkoitus

Useissa teksteissä sijaishuollon ja jälkihuollon perimmäisenä tarkoituksena on turvata nuoren itsenäistyminen ja yhteiskuntaan integroituminen. Koska yhteiskunta on joutunut puuttumaan lapsen elämään raskaimmalla mahdollisella toimenpiteellä, huostaanotolla, onkin perusteltua saattaa sijaishuollossa aloitettu työ kunniallisesti loppuun. Huostaan otetulle nuorelle pyritään opettamaan vastuunottoa itsestä ja muista. Näin ollen onkin perusteltua käytännön tasolla huolehtia hänestä ja tukea nuoren omanarvontuntoa. Pelkän moraalisen vastuun lisäksi jälkihuolto on yhteiskunnallisesti järkevä sijoitus. Hyvällä jälkihuollolla ja tiiviillä tukemisella, voidaan ehkäistä nuoren pitkäaikainen syrjäytyminen. (Laaksonen 2004, 10; Känkänen & Laaksonen 2006, 44; Saastamoinen 2010, 62; Reinikainen 2009, 93.)

Myös Taskinen (2010, 151) painottaa, että jälkihuollon tarkoituksena on saattaa nuori omillaan toimeentulevaksi, itsenäisesti eläväksi aikuiseksi, jolla on ympärillään kannatteleva sosiaalinen tukiverkosto. Jos nuori jätettäisiin täysi-ikäiseksi tullessaan ilman tukea ja ohjausta, olisi se täysin epätarkoituksen mukaista ja mitätöisi osaltaan kaiken sen pääoman mitä nuori sijoituksen aikana on saanut. Jäl-

kihuollolla ja sen tarjoamalla ohjauksella ja neuvonnalla on suuri merkitys nuoren integroitumiselle yhteiskuntaan.

Tärkeä asia on nuoren sitoutuminen jälkihuoltoon ja sitä kautta oman elämän hallintaan. Vaikka jälkihuolto olisi kuinka laadukasta tahansa, nuoren oma motivaatio ja sitoutuminen ovat ensisijaisen tärkeässä roolissa. Täysi-ikäistyminen merkitsee omaan elämään siirtymistä ja monelle jälkihuollettavalle se merkitsee myös kasapäin oikeuksia. Oma asema muuttuu objektista subjektiksi eli oikeuksien käyttäjäksi. Monelle se merkitsee myös vapautta. (Pösö 2004, 111–112; Helminen 2005, 19–20.) Raitakarin (2002, 51) mukaan toimiva yhteistyö viranomaistahon ja nuoren välillä vaatii kuitenkin kaksisuuntaisen toiminnan toteutumista. Nuorella ei ole ainoastaan oikeuksia, vaan myös velvollisuuksia. Tämän asian sisäistäminen vaatii pitkäaikaista opettelua, ja nuorelta vastuunottoa omasta elämästä. Vastuunoton opetteleminen onkin koko jälkihuollon onnistumisen ydin. Vaikka nuorelle tarjoaa minkälaiset puitteet tahansa, ei tämä ole välttämättä taen nuoren selviytymiselle ja integroitumiselle yhteiskuntaan. Osa nuorista ei vain koskaan sulaudu yhteiskuntaan, vaan haluaa kulkea omia polkujaan. Romppanen (2008, 16) tuo esille, että riittävä tieto jälkihuoltopalveluista auttaa nuorta sitoutumaan suunnitelmalliseen jälkihuoltotyöhön paremmin.

Jälkihuolto merkitsee paljon myös työntekijälle. Oman työn tulosten näkeminen auttaa työmotivaation ylläpitämisessä ja työssä jaksamisessa. Jos nuori vai lähtee omille teilleen, työntekijästä saattaa tuntua, että hänen antama työpanos on valunut hukkaan ja että vuosien työ on jäänyt kesken. Työntekijällä on oltava aina mahdollisuus vaihtaa nuori seuraavalle huolenpitäjälle tai seuraavaan vaiheeseen. (Taskinen 2010, 151.)

3.3 Jälkihuollon muodot ja menetelmät

Nuoren oman työntekijän antaman ohjauksen ja tuen lisäksi voidaan nuorelle tarjota esim. tukihenkilö tai –perhepalvelua. Tukihenkilön tai -perheen antama apu mahdollistaa nuorelle mm. ympärivuorokautisen tuen saannin. Lisäksi nuorelle

voidaan tehdä verkostokartoitusta tai hän voi käydä vertaistukiryhmässä. Nuorella tulisi olla mahdollisuus käydä lävitse oman elämänsä vaiheita. Näissä tapaamisissa tulisi keskustella myös siitä, keihin nuori voi luottaa, mihin hän kuuluu ja tietääkö hän keneltä voi pyytää apua kun sitä tarvitsee. Tämä kaikki vahvistaa nuoren identiteettiä. Sisarussuhteet ja nuorten keskinäinen vertaistuki auttaa nuorta jaksamaan ja sillä on suuri merkitys nuoren elämänhallintaan liittyvissä asioissa. Harrastustoiminta antaa nuorelle onnistumisen kokemuksia ja luo uusia sosiaalisia verkostoja. Näiden asioiden mahdollistaminen on yksi jälkihuollon tehtävistä. (Taskinen 2010, 153–154.)

Läheisneuvonpito aktivoi ja sitouttaa nuoren lähiverkostoa erilaisissa siirtymävaiheissa. Tämä antaa nuorelle ja tämän perheelle mahdollisuuden kartoittaa itselleen merkitykselliset ihmiset yhdessä ulkopuolisen koollekutsujan kanssa. Nuori voi sitten myöhemmin uudessa elämänvaiheessaan tukeutua näihin läheisiin ihmisiin. Verkoston tukemiseen käytettävät keinot ovat samoja kun nuoren tukemiseen käytetyt keinotkin: toivon, elämänrytmin ja jaksamisen edistäminen, tarvittaessa asumiseen ja talouteen liittyvä avustus. Jälkihuolto voi sisältää myös nuoren koulutuksen-, oppisopimus -tai työpaikan järjestämisen, käyttövarat opintoihin, harrastuksiin, henkilökohtaisiin tarpeisiin sekä itsenäistymistä varten lisäksi tuetun asumisen ja asunnon järjestämisen. (Taskinen 2010, 153–154.)

Jälkihuollon työskentelyn avuksi on hyvin yleisesti käytössä Turun ammattikorkeakoulussa kehitetty Itsenäisen elämän ABC Umbrella-työkirja. Työkirja sisältää lastenkodin omaohjaajatyön keskeiset tavoitteet ja työtehtävät. Käsikirja soveltuu kaikille jälkihuoltotyötä tekeville henkilöille, jotka haluavat sitoutua nuoren kanssa työskentelyyn. Työkirjassa perehdytään yhdessä nuoren kanssa hänen koko elämänsä sisältöön. Työkirjan avulla pyritään tutustumaan nuoreen tarkemmin ja yhdessä löytämään kasvun ja oppimisen tarpeita. Päämääränä on osallistaa ja innostaa nuorta omaan elämäänsä liittyvien päätösten teossa. (Timonen- Kallio 2010, 4–6.)

3.4 Jälkihuolto itsenäistymisen tukena

Lastensuojeluasiakkuutta ei tulisi tarkastella erillisinä osioina, vaan juuri jatkumona, jossa jokainen vaihe on liitännäinen keskenään ja ne toimivat toisiaan tukevana. Arviointi osaltaan tukee avohuoltoa ja avohuolto sijaishuoltoa, jonka luonnollisena jatkona ja mahdollisuutena on jälkihuolto. (Känkänen & Laaksonen 2006.32.)

Siirtymävaiheessa kohti itsenäisyyttä nuoren tulisi ymmärtää ja kyetä hahmottamaan elämänsä kokonaisuus sekä omien valintojensa merkitys itsenäistymistään silmälläpitäen. Nuori tekee valintoja omaa elämäänsä ja tulevaisuuttansa varten. Nuori ei kouluttaudu, tai käy työssä muita varten, vaan hän hankkii sen myötä itselleen ammatin ja rakentaa näin muista riippumatonta tulevaisuutta. Työntekijöiden haasteena on kehittää nuoren puutteita ja heikkouksia niin fyysisen tekemisen kuin ymmärtämyksen kautta. Ei riitä, että nuori vain tekee, vaan hänen tulee myös tiedostaa tekemisensä merkitys sekä vaikutus tulevaisuuteen ja sitoutua siihen. Työntekijöiden yksi tärkeimpiä tehtäviä onkin opastaa nuorta refleктоivaan ajatteluun. Kysymys on siitä, miten nuoren asiantuntijuus suhteessa omaan elämäänsä saadaan näkyväksi ja näin ollen hänen toimintavoimansa kasvaa. (Rostila 2001, 15.)

Nuoren koko elämä on asioiden opettelua ja haltuunottoa ja samaan aikaan oman itsensä tutkiskelua näissä tilanteissa. Nuoren elämönhallinta on kykyä sopeutua ja selviytyä tässä yhteiskunnassa. Hänen tulee saada kokemuksia oman itsensä ja elämänsä merkityksellisyydestä. Näitten kokemusten saavuttamisessa auttavat omat arvot sekä kattavat valinnan mahdollisuudet ja vaihtoehdot. Ystävien, perheen ja esimerkiksi koulun tuki on myös tärkeää. Nuoren ulkoisen elämönhallinnan tärkeänä vaikuttajana on aineellisen ja henkisen aseman turvaaminen. Sisäisen hallinnan lähtökohtana on nuoren usko itseensä ja vaikuttamisen mahdollisuus. Kun ongelmia ilmenee, on tärkeää, että läheiset tukevat nuorta ongelmien yli. (Helminen 2005, 23.)

Nuoren itsenäistyessä korostuu tukiverkoston merkitys ja sen rakenne. Koko lastensuojeluprosessin ajan on lapsen ja nuoren edun mukaista työskennellä tietoisena hänen verkostostaan. Verkostokartan avulla on helppo selkeyttää nuorelle läheisiä ihmissuhteita. Jälkihuoltoon siirryttäessä tukiverkoston rooli korostuu entistään. Nuorta koetetaan motivoida itsenäisesti pitämään yhteyttä hänelle merkityksellisiin henkilöihin ja pyytämään heitä mukaan tapaamisiin. Itsenäistä yhteydenpitoa säätelee myös yksityisyyden suojaa käsittelevä lainsäädäntö (Henkilötietolaki 1999, Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 1999 sekä Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2002). Verkoston ollessa niukkaa tai riittämätöntä nuoren on mahdollista saada itselleen tukihenkilö tai -perhe. Verkoston tukemisessa käytettäviä keinoja ovat toivon, elämänrytmin ja jaksamisen edistäminen sekä asumiseen ja taloudelliseen tilanteeseen liittyvä avustaminen. Toisaalta on myös pidettävä mielessä itsenäistymisen idea, johon nuorelle pitäisi taata riittävä rauha niin lähiverkoston kun viranomaisten puolelta. (Laaksonen 2004, 44–46.)

4 PSYKOSOSIAALINEN TUKI

Psykososiaalisen tukemisen perusta on työntekijän ja asiakkaan suhde. Työntekijän tehtävänä on tasa-arvoisen keskustelun, dialogin aloittaminen, jotta asiakkaan tarpeet tulisivat päivänvaloon. Kysymyksiä asettamalla ja olettamuksia sekä selviöitä kyseenalaistamalla, asiakas saadaan pohtimaan tilaansa ja itseään. Uusien voimavarojen löytäminen ja oman identiteetin vahvistaminen on keskeistä. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2009, 59.) Lämsä ja Takala (2009, 189) toteavat myös, että sosiaalisesti haavoittuneiden nuorten kohtaamisessa on tärkeää edetä nuoren omasta näkökulmasta käsin. Nuorella on tällöin mahdollisuus itse säädellä läheisyyttä ja hänellä on mahdollisuus edetä omaan tahtiin. Näin erilaiset vuorovaikutustilanteet eivät muodostu nuorelle ylivoimaisiksi.

Psykososiaalisessa tukemisessa pyritään ihmisenä kasvamisen kokonaisvaltaiseen tukemiseen. Erik Allardt (1976, 39–49) mukaan hyvinvointi perustuu ihmisten tarpeisiin, ”having, loving and being” ja niiden tyydyttämiseen. Tarpeet voivat olla

materiaalisia, sosiaalisia tai itsensä toteuttamisen tarpeita. Kaikki perustuu kuitenkin omiin kokemuksiin. Toiset tarvitsevat esim. enemmän sosiaalisia kontakteja kuin toiset. Parhaimmillaan työskentely on hyvin luovaa, innovatiivista, yhteisöllistä ja elämyksiä tuottavaa. (Hämäläinen 1999, 61–65; Raunio 2004, 140–146.)

4.1 Psykososiaalinen työ

Helminen (2005, 24–26) mielestä psykososiaalinen työmuoto on ihmissuhdetyön perussuuntaus. Se viittaa kaikkeen siihen työhön mitä tehdään yksilön, perheiden sekä ryhmien kanssa liittyen heidän psyykkiseen ja sosiaaliseen elämään. Yhteen kietoutuneet psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat sekä sosiaalisen verkoston että systeemin kannattelu ovat psykososiaalisessa työssä avainasemassa. Työ voi olla sekä ennaltaehkäisevää että korjaavaa. Ennaltaehkäisevä työ on pääsääntöisesti tiedottavaa ja valistavaa, asiakkaan elämäntilanteen selkeyttämistä ja tukemista. Korjaavassa työssä asiakkaan rooli on vahvasti motivoitunut ja sitoutunut subjekti, joka yhdessä työntekijän kanssa pureutuu ongelmien ratkaisuun pitkäjänteisesti. Työ on asiakkaan voimaannuttamista selviytymään arkielämän haasteista sekä oman itsensä ymmärtämistä. Asiakkaan saama apu antaa tälle uskoa selviytymismahdollisuuksista ja siten lisää pikku hiljaa tämän hyvinvointia.

Raunio (2004, 140–146) toteaa että psykososiaalisessa työssä on tärkeää asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutussuhde. Asiakkaan sen hetkinen tilanne ja tarpeet on huomioitava kokonaisvaltaisesti ja työhön tulee sitoutua. Työntekijällä tulee olla hallussaan kasvokkain tapahtuvaan vuorovaikutukseen perustuvia auttamistyön menetelmiä. Raunio toisin kuin Helminen (2005), on sitä mieltä, että psykososiaalinen työ on korjaavaa, ei ennaltaehkäisevää työtä. Psykososiaalisen työn terapeutisuus liittyy työn tavoitteissa korostuvaan psyykkiseen selviytymiseen. Psyykinen selviytyminen edellyttää muutosta ihmisen ajattelu- ja toimintatavoissa sekä sosiaalisissa suhteissa ja tilanteissa. Tämän aikaan saamiseksi tarvitaan muun muassa kommunikaatiokyvyn parantamista, jotta yhteys ympäristöön muuttuu sujuvammaksi ja omat toimintatavat selkiytyvät. Mitä paremmin asiakas osaa kertoa omasta elämästään sitä helpompi työntekijän on asiakasta auttaa. Kommunika-

tiokyvyn lisäksi asiakkaan on itse ymmärrettävä uusi elämäntilanteensa ja sen suunta. Asiakas on itse pääroolissa ja työn tavoitteena on muuttaa asiakkaan tilannetta, ei asiakasta itseään. Vaikuttamalla tilanteeseen pyritään vaikuttamaan asiakkaan ajatteluun ja toimintaan. Avataan uusia mahdollisuuksia muuttaa nykyinen tilanne.

4.2 Psykososiaalinen toimintakyky

Psykososiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan selviytymistä tyypillisistä elämään liittyvistä arjen tilanteista tiedostaen omat oikeudet ja velvollisuudet. Toimintakykyyn liittyy myös kyky vuorovaikutussuhteeseen toisten ihmisten kanssa sekä taito luoda uusia suhteita. Tämän lisäksi tulisi osata toimia riippumattomasti omassa elinympäristössään ja ratkaista arkeen liittyviä ongelmatilanteita. Vahvaan psykososiaaliseen toimintakykyyn liittyy oman identiteetin tiedostaminen. Käsitys siitä millainen oletamus muilla ihmisillä minusta on sekä tulkinta omasta ainutlaatuisuudesta ja suhteista muihin, rakentavat omaa identiteetin kasvua. (Kettunen ym. 2009, 47–48.)

Psykososiaalisen toimintakyvyn arvioinnissa otetaan ihminen huomioon kokonaisuutena. Kokonaisuudesta huomioidaan oman itsensä lisäksi esimerkiksi mihin ikäryhmään arvioitava kuuluu ja minkä erilaisten ryhmien jäsen hän on. Riittävän tarkan ja perusteellisen haastattelun tuloksena kuullaan, kuinka asiakas itse kokee olonsa ja selviytymisensä elämässä, ja minkälaista apua hän haluaisi. Lisäksi omaisten tai läheisten ihmisten haastattelusta on hyötyä, sillä he yleensä tuntevat perheenjäsenensä tilanteen. (Kettunen ym. 2009, 55–56.)

4.3 Dialogisuus

Sokrateen ajattelumallin mukaan tieto löytyy ihmisestä. Ei opeteta vaan etsitään tieto asiakkaan sisältä. Oppimisen edellytyksenä on oman tietämättömyyden hyväksyminen ja tunnustaminen. Avoimessa dialogissa kukaan ei omista totuutta eikä näin myöskään sano lopullista ja viimeistä sanaa. Tieto ja ymmärrys syntyvät

dialogissa, joka on keskustelijoiden yhteisen prosessin tulos. (Haarakangas 2008, 38–45.)

Dialogisuutta ja kasvua ei synny ylhäältä ohjattavalla tavalla opettaa. Tietoa voidaan lisätä ylhäältä ohjaamalla ja antamalla valmiita vastauksia, mutta tämä ei välttämättä lisää ymmärrystä. Tieto ja tiedon hyödyntäminen ymmärtämyksen kautta syntyy avoimessa vuorovaikutuksessa, jossa myös epäonnistumisille on tilaa. Keskustelussa on olennaista, että asioita pohditaan yhdessä ja toisia kuunnellaan. Dialoginen keskustelu on kuuntelevaa keskustelua ja sille ominaista on avoimuus. Dialogissa on pyrittävä luomaan suhde, joka mahdollistaa luottamuksellisen ja tasavertaisen kanssakäymisen. Ilman dialogia voimme vain arvailla tai kuvitella, mitä toinen ihminen ajattelee tai miltä hänestä tuntuu. Ennakoasenteet ja aiemmat kokemukset vaikuttavat helposti siihen mitä halutaan kuulla tai miten kuultua asiaa tulkitaan. Tulkintojen kautta on myös suuri väärinymmärryksen vaara. (Haarakangas 2008, 27–30; Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 139–140.) Kontaktin saaminen nuoreen ei aina ole kovin helppoa. Usein aikuisen ja nuoren yhdessä tekemät arkielämän askareet kuten ruokailutilanteet, auttavat saamaan nuorelle riittävän turvallisen tunteen keskustelun aloittamiseksi. Aikuisen on kuunneltava kun nuori puhuu hänelle tärkeistä asioista, liittyvät ne mihin tahansa. Sen jälkeen voi aina puhua myös vaikeista asioista. (Lämsä ja Takala 2009, 189–190.) Salasuon (2007, 138) mukaan nuoren ääni tulee huomioida, ei vain kuulla. Tämä toteutuu muuttamalla nuoren kuuleminen näennäisestä myötäilystä aidoksi dialogiksi.

Dialogisuus ei ole pelkkää puhetta ja kuuntelua. Vuorovaikutteisen dialogin tulisi olla yhteinen oppimisen matka omien asenteiden ja mielipiteiden muutoksessa. Dialogi voi olla myös keskustelua itsensä kanssa. Näin dialogi käynnistyykin ihmisestä itsestään ja osallistujan muutoksesta, huomioiden jokaisen yksilökohtaiset valmiudet ja edellytykset muutokselle. (Mäkinen ym. 2009, 140.)

4.4 Luottamus

Luottamusta pidetään vaikeasti määriteltävänä käsitteenä. Luottamusta määriteltäessä helpommin esille nousevat ne asiat mitä luottamus ei ole. Luottamus vaihtelee yksilöiden välisestä keskinäisestä luottamuksesta abstraktimpaan institutionaaliseen luottamukseen. Yksilö tasolla luottamus perustuu tietynlaiseen toisen henkilön toimintojen ennustettavuuteen ja täten luottamukseen. Ennustettavuus liittyy pitkään toisen henkilön tuntemiseen ja yhteiseen historiaan, kuten esimerkiksi ystävyysuhteissa. Luottaminen on ihmisen olemista mieleltään auki, avoinna haavoittuvana. (Isokorpi 2004, 146.) Luottamus syntyy ihmisen varhaisissa ihmissuhteissa ja ihmisten pysyvyyteen luottamisessa. Mikäli näissä suhteissa on ollut ongelmia, esiintyy aikuisenakin luottamuspulaa. Luottamus on ihmissuhteissa molemmin puolista. Hyvässä vuorovaikutuksessa kumpikin saa arvostamisen kokemuksen ja tunteen paikasta toisen maailmassa. (Isokorpi 2004, 147–152.)

Tosin luottamus ei ole ainoastaan sosiaalisesti sidottua vaan myös institutionaalista luottamusta. Yksilön luottamus syntyy helpommin, jos henkilökohtaisen luottamuksen takana on myös institutionaalista luottamusta. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi ihmisten luottamuksena sosiaalitoimeen. Instituutioon luottamisen kautta on mahdollista luottaa myös instituution edustajaan, sosiaalityöntekijään. Toisaalta tässä yhteydessä on hyvä erotella luottamus ja luottavaisuus, jotka sinällään ovat kaksi eri asiaa. Luottamus on enemmänkin ihmiseen ja hänen tuntemiseensa liittyvä asia, kun taas luottavaisuus on instituutioihin ja rakenteisiin liittyvää luottamusta. Tällöin luottamuksella voidaan käsittää ihmisten välitöntä ja henkilökohtaista yhteyttä. Olipa luottamus muodoltaan millainen tahansa, se vaikuttaa asioiden sujuvuuteen. Luottamalla muiden ihmisten kykyyn hoitaa heille kuuluvia asioita muuttuvat kommunikointi ja yhteistyö sujuvammaksi. (Ilmonen 2002, 20–31; Ilmonen 2004, 121–130; Seligman 2000, 39–45.)

Jotta sosiaalisesti haavoittunut nuori pystyy kasvamaan ja etenemään elämässä, on häntä tukevien aikuisten ja nuoren välille rakennettava luottamuksellinen suhde. Nuorelle on tärkeää saada kokemuksia siitä, että aikuinen on todella kiinnostunut hänen asioistaan ja elämästään. Vastuullinen aikuinen ei missään tapauksessa saa

pettää nuoren luottamusta. Siksi on tärkeää kertoa nuorelle rehellisesti kaikista asioista, myös epämiellyttävistä. Epämieluisia asioita käsiteltäessä nuoren pitää luottaa myös siihen, ettei aikuinen jätä häntä yksin asioita pohtimaan. (Lämsä & Takala 2009, 190.) Veivo–Lempinen (2009, 205) on samaa mieltä siitä, että luottamus on nuoren ja aikuisen aidon kohtaamisen kivijalka. Nuorella saattaa olla ollut hyvinkin huonoja kokemuksia aikuisen luotettavuudesta. Luottamuksen rakentaminen voi siksi kestää hyvinkin kauan. Aikuisen tehtävä on olla avoin ja luotettava kaikissa tilanteissa.

4.5 Voimaannuttaminen

Voimaannuttamisessa keskeistä on ihmisten auttaminen auttamaan itseään sekä yksilön subjektiivisuuden kokemuksen vahvistaminen. Ihmisiä autetaan siis löytämään omat mahdollisuutensa ja voimavaransa. Subjektiivudella tarkoitetaan sitä, että ihminen toimii itse tekijänä jokapäiväisessä elämässään. Se on itsenäisyyttä, vastuun ottamista, toimimista moraalisenä persoonallisuutena, tietoista itsensä kehittämistä ja omaan elämäntapaan vaikuttamista. Lisäksi se on tietoista yhteiskunnan jäsenyyttä, osallisuutta ja yhteiskunnallista osallistumista ja valmiuksia toimia yhdessä toisten kanssa. Parhaiten subjektiivuutta voidaan vahvistaa kohtelemalla ihmistä subjektina, kunnioittamalla häntä ja hänen elämäntapaansa ja kulttuuriaan sekä tuke-
malla voimaantumista- empowerment. (Kurki 2000, 42–43.)

Empowerment on käsitteenä hyvin laaja ja kontekstisidonnainen. Kokonaisuutena voidaan kuitenkin määritellä empowermentin tarkoittavan yksilölle ja yhteisölle annettavaa mahdollisuutta ja kykyä toimia. (Mattila 2008, 27.) Voimaantumisen kokemus syntyy voimaannuttamisen kautta. Sekä Laaksonen (2003, 56) että Adams (1996, 10–15) tuovat teksteissään esille että, voimaantuminen ei ole jotta-kin ulkoista voimaa, vaan sisäinen voiman tunne. Voimaa itsessään ei toiselle ihmiselle voi antaa, vaan oman minän ulkopuolelta voi saada ainoastaan tukea, turvallisuutta ja rohkaisua. Sisäinen voimantunne luo uskoa omiin voimavaroihin ja lisää vastuullista vapautta. Mäkinen ym. (2009, 136) kirjoittavat että, voimaantu-

misen myötä oman elämänhallinta ja kontrolli lisääntyvät. Ihmisyksilöt saavat myös kokemusta subjektiivisuuden tunteesta suhteessa omiin asioihin ja päätöksen tekoon. Arvostuksen ja luottamuksellisen ilmapiirin kokemuksen kautta yksilöistä heijastuu myönteisyyttä ja positiivisuutta. Sisäisen voimantunteen saavuttanut ihminen pyrkii tekemään parhaansa omien asioidensa suhteen ja samalla kantaa vastuunsa myös muiden hyvinvoinnista. (Siitonen 1999, 63; Heikkilä & Heikkilä 2005, 28–29.) Nuoren tulisi pystyä luottamaan omiin kykyihinsä, oppia tuntemaan oman olemisensa mielekkyys sekä tuntee rohkeutta astua kohti tulevaisuutta luottavasti mielin. (Lämsä & Takala 2009, 190.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymykset rajattiin käsittelemään Oivan jälkihuoltoa ja sen psykososiaalista tukea. Tutkimuskohteena olivat jälkihuoltotyötä tekevät työntekijät sekä jälkihuoltoa saavat nuoret. Tutkimuksessa käytettiin sekä laadullista että määrällistä tutkimusmenetelmää. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeilla ja haastattelulla. Työntekijöiltä saatu tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällön analyysillä ja nuorilta saatu tutkimusaineisto analysoitiin taulukoinnin avulla.

5.1 Kohti tutkimusta

Syksyllä 2009 lähestyttiin sähköpostitse Oivan hyvinvointijohtajaa ja kysyttiin olisiko Oivalla tarvetta sekä kiinnostusta opinnäytetyönä tehtävälle tutkimukselle. Sähköpostissa esitettiin ajatuksena tehdä jälkihuoltotyöntekijöille ”työkalupakki” apuvälineeksi jälkihuoltotyön toteuttamiseen. Oivalla ei ollut tällaiselle ”työkalupakille” tarvetta, koska Oivaan oli sellainen juuri tehty. Kiinnostusta oli kuitenkin yhteistyöhön ja mahdollisuuteen hyödyntää tutkimuksen tekoa jälkihuollosta. Ensimmäisessä palaverissa marraskuussa 2009 ideoitiin yhdessä Oivan lastensuojelujohtajan ja lastensuojelupäällikön kanssa tutkimuksen aihetta ja kohderyhmää. Tutkijoiden suunnitelmissa oli tehdä tutkimusta jälkihuollon psykososiaalisen tuesta ja erityisesti aikuisen läsnäolosta. Tutkijoiden suunnittelema kohderyhmä

oli sekä jälkihuoltonuoret että jälkihuoltotyöntekijät. Toinen palaveri pidettiin maaliskuussa Oivan hyvinvointijohtajan ja uuden lastensuojelupäällikön kanssa. Tämän palaverin jälkeen tutkimusaihe oli rajautunut nykyiseen muotoonsa ja tutkimuksen toteuttamisen valmistelut aloitettiin.

Oiva on viiden kunnan (Asikkala, Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä ja Padasjoki) yhteinen sosiaali- ja terveystyöpalveluita järjestävä liikelaitos. Oiva järjestää lakisääteistä jälkihuoltoa sijaishuollon päättymisen jälkeen. Tämän tutkimuksen tekijöillä ei ollut ennen tutkimuksen tekemistä tietoa, miten Oivassa jälkihuoltoa konkreettisesti toteutetaan. Ainostaan tiedettiin, ketkä Oivassa antavat jälkihuoltoa ja Oivan työntekijöillä on jälkihuoltotyön tekemiseen työväliseenään jonkinlainen työkalupakki. Oivassa jälkihuoltoa antavat kahdeksan sosiaalityöntekijää sekä kuuden eri ostopalveluyksikön jälkihuoltotyöntekijät, joiden määrä ei tullut tutkimusta tehdessä esille. Tutkimusta aloitettaessa Oivalla oli 22 jälkihuoltonuorta. Tutkijoilla ole tietoa, millaisesta sijaishuolto paikasta nuoret ovat siirtyneet jälkihuoltoon. Tutkimuksen kannalta asialla ei katsottu olevan merkitystä. Tutkimuslupa haettiin Peruspalvelukeskuksen johtajalta ja lupa tutkimukselle saatiin (liite 2) 14.5.2010.

5.2 Aiheen valinta ja rajaus

Aiemmin tehdyistä tutkimuksista (Laukkanen & Saastamoinen 2002; Reinikainen 2009; Mäkelä & Saastamoinen 2009) on noussut esille, että jälkihuoltonuoret ovat kaivanneet enemmän psykososiaalista tukea itsenäistymisvaiheeseensa sekä itseenäisen elämän taitojen hallinnassa. Samoissa tutkimuksissa ilmenee, että jälkihuoltotyöntekijöiden ja nuorten hyvä vuorovaikutussuhde edesauttaa jälkihuollon onnistumista.

Oivan hyvinvointijohtajan ja lastensuojelupäällikön kanssa käytyjen keskustelujen ja yhteisen pohdinnan tuloksena tutkimusaihe rajautui. Tässä tutkimuksessa tutkitaan jälkihuoltotyöntekijöiden tuottamaa jälkihuoltoa heidän omien kuvausten pohjalta sekä jälkihuoltonuorten kokemuksia jälkihuollosta. Jälkihuollon lisäksi tutkimuskohteeksi haluttiin ottaa myös psykososiaalinen tuki, joka on tutkijoiden

mielestä tärkeä osa jälkihuollon sisältöä ja myös aiemmat tutkimukset (Reinikainen 2009; Mäkelä & Saastamoinen 2009) ovat osoittaneet myös psykososiaalisen tuen tärkeyden jälkihuoltotyössä.

5.3 Tutkimusongelma

Tutkimusongelma kiteyttää opinnäytetyön tavoitteen ja tarkoituksen. Tutkimusongelmaan tulee vastattua työn empiirisessä osassa tutkimuksen kysymyksiin vastatessa. (Kananen 2008, 51.) Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata millaista Oivan jälkihuolto on nuoren ja työntekijän näkökulmasta sekä millainen psykososiaalinen tuki jälkihuollossa tukee nuoren itsenäistymistä. Tutkimuksen tarkoituksena on, että Oiva voi jälkihuoltonuorilta ja jälkihuoltotyöntekijöiltä saadun tiedon perusteella tarvittaessa kehittää jälkihuoltoa ja sen psykososiaalista tukea vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeita.

Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

Mitä Oivan jälkihuolto on?

Mitä nuoren psykososiaalinen tuki on Oivan jälkihuollossa?

5.4 Tutkimusmenetelmät

Tässä tutkimuksessa tutkitaan työntekijöiden ja nuorten kokemuksia, joten tutkimusmenetelmäksi valittiin laadullinen tutkimus, joka toteutetaan kyselylomakkeella ja ryhmähaastattelulla. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkittavaa kohdetta ja selittämään sen käyttäytymistä sekä syitä tutkitavan tekemiin päätöksiin. Laadullinen tutkimus selvittää kohderyhmän arvoja, asenteita, tarpeita ja odotuksia. Tutkimukseen otetaan melko pieni määrä tapauksia ja tulokset pyritään analysoimaan tarkasti. Rajoitettu määrä tutkittavia valitaan harkinnanvaraisesti ja pyritään välttämään tilastollisia yleistyksiä. (Heikkilä 2005, 16–17.)

Laadullinen tutkimus sopii hyvin toiminnan kehittämiseen, vaihtoehtojen etsimiseen ja sosiaalisten ongelmien tutkimiseen. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen on usein tekstimuotoista. Tietoa kerätään mm. lomake, teema – ja avoimin haastatteluin sekä ryhmäkeskusteluilla. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusmenetelmillä on vaikutusta saatuihin tuloksiin. (Kananen 2008, 25; Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.) Tutkimusmenetelmät ohjaavat tutkimusta ja ne ovat tekniikoita aineiston keräämiseen ja analysoimiseen. Menetelmien tulee tukea tutkimusongelman ratkaisua. (Kananen 2008, 55–56.)

5.5 Aineistonkeruumenetelmät

Kysely ja haastattelu kuuluvat laadullisen tutkimuksen yleisimpiin aineistonkeruumenetelmiin. Niitä voidaan käyttää rinnakkain tai yhdistellen tutkittavan ongelman ja tutkimusresurssin mukaisesti. Etukäteen valitut kysymykset perustuvat tutkimuksen viitekehykseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn. Haastattelukysymyksillä pyritään saamaan tietoa tutkimuskysymyksiin, joilla sitten ratkaistaan varsinainen tutkimusongelma. Kysymystenasettelulla tutkija voi vaikuttaa saatuun tietomäärään sekä sen laatuun ja syvyyteen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71; Kananen 2008, 54, 73.)

5.5.1 Kyselylomakkeet

Kyselylomakkeiden laadinta ja tutkimuskysymysten muotoilu osoittautui ennakoitua työläämmäksi prosessiksi, koska kysymysten muotoilu ymmärrettäväksi ja tarkoituksenmukaisiksi ei ollut helppoa. Kysymykset ovat tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta merkityksellisiä, joten jokaiselle kysymykselle on löydettävä perustelu tutkimuksen viitekehyksestä eli siitä tiedosta mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Jälkihuoltotyöntekijöiden kyselylomake laadittiin lopulta avoimeksi useiden koeversioiden jälkeen. Kyselylomakkeiden kysymykset laadittiin mahdollisimman yksinkertaisiksi välttäen ammattisanastoa, jotta vastaajien olisi helppo vastata niihin. Jälkihuoltotyönteki-

jöiden odotettiin kertovan omin sanoin työstään. Työtä tehdään omalla persoonalla ja kukin omalla tavallaan, näin ollen työn sisältö on myös yksilöllistä.

Kyselylomakkeessa oli kaksi kysymystä. Näihin kahteen tutkimuskysymykseen tehtiin vielä apukysymyksiä, jotta kysymykset olisivat ymmärrettäviä ja avautuisivat mahdollisimman hyvin kaikille vastaajille. Ensimmäisessä kysymyksessä työntekijää pyydettiin kertomaan omin sanoin hänen tekemästään jälkihuoltotyöstä. Toisessa työntekijää pyydettiin kertomaan, miten hän ymmärtää psykososiaalisen tuen ja kuinka se näkyy hänen tekemässään jälkihuoltotyössä. Avoimilla kysymyksillä haluttiin saada työntekijöiltä vastauksia, joissa he voisivat omin sanoin kertoa tekemästään työstä. Kyselylomakkeet testattiin kolmella jälkihuoltotyöntekijällä. Heiltä saadun palautteen perusteella lomakkeet viimeisteltiin ja hyväksyttiin myös lastensuojelupäälliköllä.

Avointen kysymysten haasteellisuus tiedostettiin kyselylomakkeiden testauksesta saadun palautteen perusteella. Jälkihuoltotyöntekijöille ei kuitenkaan haluttu tehdä strukturoitua kyselylomaketta, koska kirjoitetuista vastauksista saa enemmän työn sisältöä esiin.

5.5.2 Haastattelut

Haastattelussa voi käyttää valmista kysymyksistä koottua strukturoitua haastattelua tai avointa haastattelua joka etenee keskustelunomaisesti. Avoimessa haastattelussa pyritään kokoajan reagoimaan haastateltavan sanoihin ja esittämään tälle niiden pohjalta uusia tai syventäviä kysymyksiä. Näiden kahden haastattelutavan yhdistäminen on melko yleistä. Haastattelutilanteella ja ilmapiirillä on suuri merkitys haastattelun onnistumisen kannalta. (Kettunen ym. 2009, 55–56.) Sosiaalityöntekijöille ryhmähaastattelua markkinoitiin paneelikeskusteluna, koska tarkoitus oli, että haastattelu etenee keskustelunomaisesti ja mahdollisimman välittömässä ilmapiirissä teemojen mukaan. Täten haastattelu toteutuu teemahaastatteluna kyselylomakkeessa olleiden teemojen mukaisesti sekä haastattelutilanteessa nousevien uusien kysymysten mukaisesti. Jälkihuoltonuorille oli tarkoitus järjes-

tää yksilöhaastattelu, jotta heille voisi tarvittaessa avata kyselytutkimuksen kysymyksiä. Haastattelu suunniteltiin toteutettavaksi teemahaastatteluna.

Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään valituista teemoista etukäteen tehtyjen kysymysten mukaisesti. Valitut teemat perustuvat tutkittavasta ilmiöstä ennalta tiedettyyn. Teemahaastattelussa pyritään saamaan vastauksia, jotka ovat merkityksellisiä tutkimuksen tarkoituksen tai tutkimustehtävän mukaisesti. Teemahaastatteluun, mikä toteutettiin ryhmähaastatteluna, tulee mukaan myös ryhmätilanteen vaikutukset. Ryhmädynamiikka vaikuttaa tuloksiin, mutta ratkaisevinta on ryhmän koostumus eli millaisia persoonallisuuksia ryhmän jäsenet ovat. Haastattelijan taidosta riippuu kuinka syvällistä tietoa teemahaastattelussa saadaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75, Kananen 2008, 74–75.)

5.6 Aineiston hankinta

Jälkihuoltotyöntekijöille sekä jälkihuoltonuorille postitettavat kirjeet toimitettiin 14.5.2010 Oivan lastensuojelupäällikölle, joka järjesti kirjeiden postituksen asianomaisille. Kyselylomake (liite 3) toimitettiin Oivan kahdeksalle sosiaalityöntekijälle sekä ostopalveluna jälkihuoltoa tuottaville kuudelle yksikölle. Näissä ostopalveluyksiköissä jälkihuollon parissa työskentelevien henkilöiden lukumäärästä ei ollut tarkkaa tietoa, joten toimitimme postitettavaksi kymmenen kyselylomaketta. Jälkihuoltonuoria oli 21 ja heille kaikille lähetettiin haastattelukutsukirjeet. Tässä tutkimuksessa kyselylomake oli ainoa vaihtoehto tavoittaa ostopalveluna jälkihuoltoa antavat henkilöt anonymisti.

Kyselylomakkeen mukana oli saatekirje (liite 4 ja 5), jossa pyydettiin työntekijöitä vastaamaan mahdollisimman kattavasti esitettyihin kysymyksiin. Sosiaalityöntekijöille laitettussa saatekirjeessä kerrottiin paneelikeskustelun ajankohta. Sosiaalityöntekijät olivat saaneet tiedon tekeillä olevasta opinnäytetyöstä lastensuojelupäälliköltä työntekijöiden palaverissa ja siellä he sopivat myös yhdessä paneelikeskustelun ajankohdan. Saatekirjeessä kerrottiin myös tutkimuksen sisällöstä sekä nuorten osallistumisesta tutkimukseen. Näin työntekijät saivat tiedon nuorten

osallistumisesta. Ostopalvelutyöntekijät palauttivat kyselylomakkeen mukana olleella palautuskuorella Lahden sosiaali- ja terveysalan oppilaitokselle. Sosiaalityöntekijät palauttivat kyselylomakkeensa haastattelutilaisuuteen. Työntekijät vastasivat kyselyihin nimettöminä.

Haastattelu toteutettiin 17.6.2010 Hollolan kunnanviraston kokoushuoneessa kuuden sosiaalityöntekijän 1,5 tunnin mittaisena ryhmähaastatteluna. Haastattelulla haluttiin varmistaa, että kaikki kyselytutkimukseen osallistuneet olivat ymmärtäneet kysymykset ja heillä oli vielä mahdollisuus tuoda esiin uusia mieleen tulleita asioita aiheesta. Haastattelulla toivottiin saatavan myös täydennystä mahdollisesti vähäiseksi jääviin kyselylomakkeiden vastauksiin.

Haastatteluun osallistui kaikki sillä hetkellä töissä olevat sosiaalityöntekijät. Haastattelun alussa haastateltavien ryhmälle kerrottiin tutkimuksen tavoite ja tarkoitus sekä kysyttiin lupa haastattelun nauhoittamiseen sekä videotallentamiseen. Haastateltaville kerrottiin, että ääni- ja kuvatallenteet ovat vain tämän opinnäytetyön tekijöiden käytössä ja materiaali hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Ryhmähaastatteluun osallistuneilta saatiin lupa haastattelun nauhoitukseen sekä videointiin. Haastattelutilanteessa meistä kolmesta tutkijasta yksi kirjasi keskustelua, toinen esitti kysymyksiä ja kolmas teki täydentäviä lisäkysymyksiä. Haastatteluun osallistuneet sosiaalityöntekijät pysyivät tutkijoille anonyymeinä. Kirjatussa aineistossa heidät oli merkitty kirjain tunnisteella.

Haastattelu sujui hyvässä hengessä ja haastattelussa käytiin läpi samoja teemoja kuin mitä oli työntekijöiden kyselylomakkeella. Haastattelun edetessä nousi myös joitakin uusia kysymyksiä saatujen vastausten pohjalta. Työntekijät osallistuivat vaihtelevasti keskusteluun. Selkeästi nousi esiin yksi puhelias työntekijä ja yksi työntekijä ei kommentoinut mitään. Haastattelusta saatu tutkimusaineisto vahvisti kyselylomakkeiden vastauksia. Haastattelussa tuli esiin, että nuoret ovat ympäri Suomea ja tutkijat nostivat uutena asiana vertaisryhmätoiminnan.

Jälkihuolto nuorille oli tarkoitus järjestää yksilöhaastatteluja, jotta heille voisi tarvittaessa avata kyselytutkimuksen kysymyksiä. Haastattelut oli tarkoitus toteuttaa

17.5.- 18.6.2010 välisenä aikana nuorelle sopivana ajankohtana hänelle sopivassa paikassa. Tutkimukseen osallistumisen ”houkuttimena” käytettiin vastaajien kesken arvottavaa 100 euron lahjakorttia vaihtoehtoisesti Finnkinon tai Jack & Jonesiin. Nuorilla oli mahdollisuus ottaa itse yhteyttä tutkijoihin nimettömänä tai lähettää yhteydenottopyyntö palautuskuoressa Lahden sosiaali- ja terveystalolle.

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluun mennessä ei nuorilta ollut tullut yhtään yhteydenottopyyntöä. Tutkimusaikataulu oli tiukka ja tutkimusaineiston kerääminen kesän kynnyksellä ei ollut paras mahdollinen ajankohta, joten oli mietittävä uudestaan miten tutkimukseen saadaan nuorten näkökulma. Pohdittiin jopa nuoren näkökulman poisjättämistä tutkimuksesta. Sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastattelun jälkeen heidän kanssaan käytiin keskustelua nuorten osallistamisesta tutkimukseen. Keskustelun pohjalta päädyttiin tekemään nuorille strukturoitu kyselylomake. Toiveena esitettiin, että kirjeiden lähetyksen jälkeen sosiaalityöntekijät ottaisivat yhteyttä jälkihuoltoon saaviin nuoriin ja motivoisivat heitä vastaamaan kyselytutkimukseen. Nuorille tehtiin vielä strukturoitu kyselylomake. Kyselylomakkeet saatekirjeineen toimitettiin kuorissa Oivan lastensuojelupäällikölle 18.8.2010. Hän järjesti kuorten postitettukseen nuorille.

Nuorille laadittu kyselylomake (liite 6) pyrittiin tekemään mahdollisimman selkeäksi ja helpoksi vastata. Kyselylomake koostui kahdesta osiosta. Ensimmäisessä osiossa kartoitettiin nuoren tällä hetkellä saamaa jälkihuoltoa ja toisessa osiossa kysyttiin millainen olisi ihanteellinen jälkihuolto nuoren näkökulmasta. Kyselylomakkeelle tehtiin saatekirje (liite 7), jossa luvattiin tutkimukseen osallistujalle kaksi elokuvalippua. Kyselylomakkeen, saatekirjeen ja palautuskuoren sisältävät kirjekuoret toimitettiin 18.8.2010 Oivan lastensuojelupäällikölle postitettavaksi sillä hetkellä jälkihuoltoa saaville 19 nuorelle. Uusi yhteydenotto nuoriin tuotti tulosta ja syyskuun puoleen väliin mennessä oli viisi nuorta palauttanut kyselylomakkeen. Nuorten kirjeiden postitus jätettiin tarkoituksella loppukesään kesälomien jälkeiseen aikaan. Nuorten kyselylomaketta oli tarkoitus testata, mutta monien sattumien johdosta kyselylomaketta ei testattu.

5.7 Aineiston käsittely ja analysointi

Tämän tutkimuksen aineisto käsittää 12 palautettua vastausta, joista seitsemän on saatu jälkihuoltotyötä tekevilta henkilöiltä ja viisi Oivan jälkihuoltoa saavilta nuorilta. Kaikki työntekijät olivat naisia ja jakautuivat tasaisesti kaikkiin määrittelemiimme ikäluokkiin. Koulutukseltaan suurin osa työntekijöistä oli alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita. Nuorista tyttöjä oli kolme ja poikia kaksi. Vastaaajista yksi oli iältään 18, kaksi 19 ja kaksi 20 -vuotiasta.

Työntekijöille oli puolistrukturoitu kyselylomake, jossa oli kaksi kysymystä. Vastaukset olivat hyvin eripituisia, yhden sanan vastauksista useamman sivun mittaisiin. Yksi vastaajista oli vastannut ainoastaan lomakkeen ensimmäiseen kysymykseen. Lisäksi tutkimusaineistoon on saatu täydennystä sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastattelusta. Nuorille oli tehty strukturoitu kyselylomake, jonka kaikkiin kohtiin nuoret, yhtä lukuun ottamatta, olivat vastanneet. Kyselylomakkeiden sekä ryhmähaastattelun aineistosta saatiin tietoa mitä on Oivan jälkihuolto ja mitä psykososiaalinen tuki on Oivan jälkihuollossa.

Kerätty tutkimusaineisto käsitellään ennen analysointia litteroimalla tai koodaamalla. Litterointi tarkoittaa tekstien puhtaaksi kirjoittamista ja aineiston kirjoittamista analysoimista helpottavaan muotoon. (Vilkkä 2005, 115.) Koodaus eli luokittelu on yksi keino pelkistää aineistoa. Siinä merkitään samaa tarkoittavat asiat samanlaisella koodilla. Koodauksen jälkeen aineistosta etsitään teemoja. (Kananen 2008, 88 – 89.) Aineiston analyysiä on pidetty laadullisen tutkimuksen yhtenä suurimpana haasteena. Laadullisen tutkimuksen tärkein tavoite on inhimillisen ymmärryksen lisääminen, jolloin tutkijan tulee kyetä tulkitsemaan saamiaan tuloksia. (Syrjäläinen, Eronen & Värrä 2007, 8.) Tuomen ja Sarajärven (2009, 92) mukaan aineiston perusteella tehtävän luokittelun mukaan ei voida etukäteen tietää kuinka monta luokkaa syntyy.

Nuorilta palautui viisi kyselylomaketta. Nuorille lähetetyt kirjekuoret oli numeroitu, mutta tutkimuksessa nuorista ei käytetty kirjekuoreissa ollutta numeroa anonymiteetin säilyttämisen vuoksi. Nuorten kyselylomakkeet merkittiin juokse-

villa numeroilla yhdestä viiteen ja numeron eteen lisättiin N-kirjain merkitsemään nuorta. Tämän jälkeen aineistoa luettiin läpi, jotta nähtiin oliko siinä jotakin epäolennaista tähän tutkimukseen ja onko kaikki vastauksia tarpeellista käyttää tutkimusaineissa. Nuorten vastaukset taulukoitiin ennen niiden analysoimista. Koska nuorille oli tehty strukturoitu kyselylomake, niin heidän tulokset käsiteltiin määrällisen tutkimuksen mukaisesti. Taulukoinnin jälkeen nuorten vastauksia analysoitiin ja kirjattiin analysoinnin tulokset paperille.

Jälkihuoltotyöntekijöille lähetetyistä neljästätoista kyselylomakkeesta palautui seitsemän. Kyselylomakkeista viisi saatiin sosiaalityöntekijöiltä ja kaksi ostopalvelun työntekijöiltä. Ennen sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastattelua oli palautunut kaksi kyselylomaketta ja viisi kyselylomaketta palautettiin haastattelutilaisuuteen. Kaikki kyselylomakkeen sisältävät kirjekuoret avattiin vasta ryhmähaastattelun jälkeen. Näin toimittiin, koska haluttiin välttää sitä, etteivät jo saadut vastaukset vaikuttaisi tutkijoihin ennakoasenteisesti ja sitä kautta johdattelisi ryhmähaastattelua.

Aineiston käsittely aloitettiin palautuneiden kyselylomakkeiden ja haastatteluaineiston merkitsemisellä. Kyselylomakkeet numeroitiin juoksevilla numeroilla yhdestä seitsemään ja numeron eteen lisättiin J-kirjain tarkoittamaan jälkihuoltotyötä tekevää henkilöä, jonka jälkeen vastaukset litteroitiin eli kirjoitettiin auki. Ryhmähaastattelussa kirjattuun aineistoon sosiaalityöntekijät oli merkitty kirjaimilla A-F. Haastattelussa kirjattua aineistoa täydennettiin litterointivaiheessa videotalenteelta. Litteroitua eli puhtaaksi kirjoitettua tekstiä tuli yhteensä 28 A4-sivua, fonttina oli Times New Roman ja riviväli oli 1,5. Jokainen tutkija luki kyselylomakkeista ja ryhmähaastattelusta litteroidun aineiston läpi useaan kertaan ja teki lukiessa huomiomerkintöjä aineistoon. Tavoitteena oli saada kokonaiskuva kerätyistä aineistosta, ja löytää aineistosta olennainen tähän tutkimukseen.

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä, jolla pyritään saaman tiivistetyssä ja yleisessä muodossa kuvaus tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103). Sisällönanalyysiä voi tehdä aineistolähtöisenä tai teorialähtöisenä (Vilka 2005, 140). Aineistoa selkeytetään analyysillä, jotta

tutkittavasta ilmiöstä voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Käsiteltäessä aineisto hajotetaan ensin osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudella tavalla johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108; Kiviniemi 2010, 80.)

Tähän tutkimukseen valittiin työntekijöiden aineiston analyysimenetelmäksi aineistolähtöinen sisällönanalyysi ja analyysiyksikkönä käytettiin lausetta. Ennen analyysiä aineistoa koodattiin eli luokiteltiin tutkimuskysymysten mukaisesti. Aineiston analysointi aloitettiin litteroidun aineiston redusoimisella eli alkuperäisilmausten pelkistämällä. Pelkistettäessä aineistosta karsitaan pois epäolennainen aines. Aineisto pelkistetään merkitsemällä tutkimustehtävän kannalta olennaiset ilmaukset. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.)

Tutkimusaineistosta nousi selkeästi esille mikä on tähän tutkimukseen olennaista tietoa. Kun aineisto oli luokiteltu tutkimuskysymysten mukaisesti, niin sitä luettiin vielä läpi useaan kertaan ja pohdittiin vastaako kaikki valittu aineisto tutkimuskysymystä. Joitakin vastauksia olisi voinut laittaa molempien kysymysten alle, joten siinä kohtaan tutkijat joutuivat tekemään tulkintaa. Analyysiprosessin vaiheista on annettu esimerkkejä taulukoissa 3–5.

Taulukko 3: Alkuperäisilmausujen pelkistäminen

Alkuperäisilmaus	Pelkistys
Olen itse kertonut nuorille ennen huostaanoton päättymistä jälkihuollosta. Kaikille on tehty asiakassuunnitelma.	jälkihuollosta kerrottu suunnitelma tehty
Jos sosiaalityö ei riitä, niin järjestetään joku jälkihuoltotyöntekijä. Minulla on 4 nuorta jälkihuollossa.	sosiaalityöntekijä jälkihuoltotyöntekijä jälkihuoltonuori
Tapaamisia tai soittoja ei ole rajattu kuitenkaan 1 kertaan viikko, vaan tarpeen mukaan.	tapaamiset puhelut
Olen mukana, jos nuori toivoo, työvoimatoimisto-, sos.toimi ym. käynneillä.	tukea ohjausta
Omassa työssäni kuuntelen nuoren tavoitteita ja toiveita.	kuunteleminen kiinnostunut nuoresta

Vuorovaikutus on ollut toimivaa ja nuorten palaute myönteistä, ja palkitsevaa.	vuorovaikutusta palautetta
Se on erittäin tärkeää, että ”kemat” kohtaavat ja nuori voi avautua tukihenkilölle.	toimiva suhde luottamukselliset välit
Jälkihuoltotyössä tavoitteena on vahvistaa nuoren voimavaroja itsenäisesti yhteiskunnassa selviytyväksi kansalaiseksi.	voimavarojen vahvistaminen selviytyminen itsenäisenä

Redusoinnin jälkeen tehtiin klusterointi eli ryhmittely. Ryhmittelyssä yhdistettiin samaa tarkoittavat asiat yhteisen alaluokan alle. Aineiston ryhmittelyssä aineistosta etsitään käsitteitä, joiden mukaan samaa tarkoittavat yhdistetään luokaksi ja luokka nimetään sen sisältöä kuvaavalla käsitteellä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110). Tutkimusaineistosta tuli kahdeksan alaluokkaa.

Taulukko 4: Ryhmittely alaluokkiin

Pelkistys	Alaluokat
jälkihuollosta kerrottu suunnitelma tehty	markkinointi ja jälkihuoltosuunnitelma
sosiaalityöntekijä jälkihuoltotyöntekijä jälkihuoltonuori	jälkihuollon toteutus
tukea ohjausta	taloudellinen ja muu tuki
tapaamiset puhelut	yhteydenpito
kuunteleminen kiinnostunut nuoresta	aikuisen läsnäolo
vuorovaikutusta palautetta	dialogisuus
toimiva suhde luottamukselliset välit	luottamus
voimavarojen vahvistaminen selviytyminen itsenäisenä	voimaannuttaminen

Aineiston luokkien käsitteellistämässä eli abstrahoinnissa edetään alkuperäisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Abstrahointia jatketaan luokituksia yhdistelemällä, niin kauan kuin se on mahdollista aineiston sisällön

kannalta. Tutkija muodostaa käsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111–112.) Alkuperäisilmauksista ei ollut aina helppoa löytää kuvaavaa teoreettista käsitettä, joka alle sopisi useita vastauksia. Jonkin verran jouduttiin vaihtamaan joitakin valittuja lauseita toisen asiaa paremmin kuvaavan otsikon alle. Alaluokat oli jo helpompi löytää yläluokkien alle.

Taulukko 5: Abstrahointi

Alaluokat	Yläluokat
markkinointi ja jälkihuoltosuunnitelma	jälkihuolto
jälkihuollon toteutus	
taloudellinen ja muu tuki	
yhteydenpito	
aikuisen läsnäolo	psykososiaalinen tuki
dialogisuus	
luottamus	
voimaannuttaminen	

Tutkimusaineiston abstrahoinnissa alaluokat yhdistettiin yläluokiksi. Tässä tutkimuksessa tuli kaksi yläluokkaa: jälkihuolto ja psykososiaalinen tuki. Tutkimustulokset esitetään saatujen yläluokkien ja niiden alaluokkien mukaisesti.

5.8 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkija joutuu miettimään eettisiä kysymyksiä valitessaan tutkimusaihetta sekä tiedon keruun ja analysoinnin tutkimusmenetelmiä ja myös miettiessään tutkimuksen tavoitteita. Tutkimusaihetta valitessa tulisi huomioida tulosten hyödynnettävyys ja merkitys yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kehittymisen kannalta. (Kananen 2008, 133.)

Tutkimuskysymykset on määritelty selkeästi, mutta samalla kuitenkin väljästi.

Kysymykset ovat säilyneet samoina koko tutkimuksen ajan lukuun ottamatta pie-

niä tarkennuksia. Tutkimukseen osallistuneet ovat jälkihuoltotyötä tekeviä henkilöitä, joten oletettiin kaikkien olevan tutkittavan aiheen asiantuntijoita. Nuoret ovat tutkittavan asian asiantuntijoita kokemustensa kautta. Myös tutkijoilla on omakohtaista kokemusta jälkihuoltotyöstä, mutta sen ei ole annettu vaikuttaa tutkimuksen sisältöä ohjaavana tekijänä. Näin tutkimuksessa on säilynyt objektiivisuus. Vaikka tutkijoilla onkin jälkihuollosta työkokemusta, tutkijoilla ei kuitenkaan ole sidosta Oivaan. Tämä osaltaan lisää tutkimuksen luotettavuutta, sillä tutkijoilla ei ollut minkäänlaisia ennakkotietoja Oivan jälkihuoltotyöstä tutkimusta aloittaessa. Tutkimusaineisto muodostui kyselylomakkeiden ja haastattelun myötä tähän tutkimukseen riittäväksi ja hyvin tutkittavaa asiaa kuvaavaksi. Tutkimusaineistoa käsiteltäessä pyrittiin tarkalla luokittelulla parantamaan tutkimuksen luotettavuutta. Tulokset nousivat aineistosta ja lainaukset vahvistavat tulosten luotettavuutta. Tämän tutkimusaineiston tuloksia on peilattu aiempaan tutkimustietoon johtopäätösosiossa.

Kyselylomakkeisiin vastanneet työntekijät ja nuoret ovat vastanneet vapaaehtoisesti. Koska tutkijat eivät osallistuneet kyselyiden postitukseen, he eivät myös tiedä tutkittavien henkilöllisyyttä. Tutkijoilla ei ollut sitä vastoin tietoa työntekijöiden haastatteluun osallistuneiden vapaaehtoisuudesta. Työntekijät olivat sopineet haastattelusta ja sen ajankohdasta esimiehensä kanssa. Haastatteluun osallistujat pysyivät nimettöminä koko haastattelun ajan. Anonymiteetti turvattiin koodaamalla haastateltavat. Haastateltaville on kerrottu mitä tutkimus pitää sisällään ja mikä on tutkimuksen tavoite ja tarkoitus. Nämä asiat ovat tulleet esille jo kyselylomakkeen saatteessa. Ääni- ja videotallenteeseen pyydettiin haastateltavilta lupa. Tallenteiden käyttöä perusteltiin haastattelussa kirjoitetun tekstin tarkentamiseksi. Kuva- ja äänitallenteita ei ole päässyt kukaan muu näkemään ja kuulemaan, tutkijoiden lisäksi. Haastattelun yhteydessä kerrottiin, että tallennettu materiaali tuhoetaan välittömästi käsittelyn jälkeen. Ääni- ja kuvamateriaali tuhottiin aineiston käsittelyn ja analysoinnin jälkeen.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tuomen ja Sarajärven (2009, 74, 92) mukaan laadullisen tutkimuksen vastauksia ei ole tarkoitus yleistää, jolloin vastaamattomuus ei ole ongelma. Vähäisen vastaus määrän ongelmaksi voi tulla se, ettei tutkimus kerro mitään tutkittavasta ilmiöstä. Laadullisen tutkimuksen aineistosta ilmenee aina asioita, jotka eivät ole olennaisia kyseisessä tutkimuksessa. Siksi on tärkeää tehdä rajausta ja valita tutkimusaineistosta tässä tutkimuksessa kiinnostava asia ja kertoa siitä kaikki mitä vastauksista ilmenee. Tämän tutkimuksen aineisto ei ollut kovin suuri, mutta se oli riittävä. Tässä tulos osiossa jälkihuoltonuoresta käytetään nimitystä nuori ja työntekijästä puhuttaessa tarkoitetaan jälkihuoltotyöntekijöitä. Tuloksissa esitetään työntekijöiden ja nuorten vastaukset rinnakkain, jos molemmilta löytyy vastauksia samaan aiheeseen. Tuloksiin on liitetty vastaajien kommentteja kursivoidulla tekstillä havainnollistamaan ja tuomaan vastaajien useimmin tuomaa ajatusta esille.

6.1 Jälkihuolto

Jälkihuollon perimmäisenä tarkoituksena tulisi olla nuoren itsenäistymisen ja yhteiskuntaan integroitumisen turvaaminen sijaishuollon jälkeen (Laaksonen 2004, 10). Jälkihuolto toimii jatkumona sijaishuollossa aloitetulle työlle. Jälkihuollon markkinointi sijoitetuille nuorille on tärkeää aloittaa riittävän aikaisin, jotta nuori saa aikaa miettiä asioita ja tulee selville, millaisiin asioihin nuori tarvitsee erityistä tukea muuttaessa omilleen asumaan. (Vääri 2006, 41–42.)

6.1.1 Jälkihuollon markkinointi ja jälkihuoltosuunnitelma

Työntekijöiden vastauksista selvisi, että jälkihuoltoa markkinoidessa tuodaan esille nuoren oikeus jälkihuoltoon. Jälkihuoltoa korostetaan myös mahdollisuutena ja että siitä on etua nuorelle. Jälkihuollon markkinointi on nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä. Jälkihuoltoa markkinoidaan asiakassuunnitelmaa tehdessä ja sijaishuoltoyksiköt markkinoivat joskus myös itse aktiivisesti. Jälkihuollon markkinoinnin aloittaminen riittävän varhaisessa vaiheessa nousi myös esille.

Markkinointi tulisi aloittaa mielellään vuotta aiemmin ennen kuin nuori täyttää 18 vuotta. Yhdessä vastauksessa tuli esille, että nuoren jälkihuoltoon tarttumiseen vaikutti, miten hänen sijoitus aikansa on sujunut ja minkälaisia realistisia tavoitteita hänellä on. Jälkihuollon vastaanottaminen on paljon kiinni nuoresta ja hänen elämäntilanteestaan. Joillakin nuorilla elämä vie eteenpäin ilman jälkihuoltoa.

Nuorelle jälkihuoltoa markkinoi yleensä sos.toimi sekä sijaishuoltopaikka.

Markkinointi tapahtuu asiakassuunnitelmapalaverissa, puhelimella sekä kahdenkeskisissä ym. keskusteluissa +kotisivut.

Jälkihuollossa on kyse yhteistyöstä. Tärkeää, että kaikki tietävät mikä on tavoite ja tarkoitus sekä mitä se keneltäkin vaatii. Ostopalvelujen tuottajien kanssa neuvotellaan aina yksilöllisesti jälkihuollon toteuttamisesta. Perhehoidossa olevat nuoret jatkavat myös mahdollisesti jälkihuoltoa perhehoidossa. Nuori voidaan velvoittaa sitoutumaan jälkihuoltoon. Nuorille sallitaan epäonnistumisia ja annetaan uusia mahdollisuuksia yksilökohtaisesti. Kaksi työntekijä toi esille, että on ajateltava kokonaisuus ja mistä lähtökohdista nuori on, onko nuori päässyt eheytymään. Yksi työntekijä kertoi, että on ollut yksi tilanne, jossa on pitänyt käydä eettistä pohdintaa siitä, kuinka monta kertaa antaa nuorelle mahdollisuuden esimerkiksi asuntoon.

Työntekijät kertoivat, että yhtä lukuun ottamatta, kaikille nuorille oli tehty jälkihuoltosuunnitelma. Kaikille viidelle kyselylomakkeeseen vastanneelle nuorelle oli tehty jälkihuoltosuunnitelma. Kolme näistä nuorista koki saamansa jälkihuollon vastaavan suunnitelmaa ja kahden mielestä jälkihuolto ei toteutunut suunnitelman mukaisesti.

6.1.2 Jälkihuollon toteutus

Työntekijöiden vastausten perusteella eroavaisuuksia löytyy siinä, kuka jälkihuoltoa toteuttaa ja miten jälkihuoltoa toteutetaan. Jälkihuoltotyön toteuttamisesta vastaavat Oivan sosiaalityöntekijät sekä jälkihuoltoa ostopalveluna tuottavat sijaishuollon työntekijät. Työntekijät kertoivat, että jälkihuoltotyöhön on mahdollista käyttää myös perhetyöntekijöitä ja tukihenkilöitä nuorten tarpeiden mukaan. Jälkihuoltotyöntekijä voi olla esimerkiksi nuoren aikaisemman sijaishuoltopaikan työntekijä tai palvelu voidaan ostaa yksityiseltä palveluntuottajalta. Oivan sosiaalityöntekijät ovat nuorelle tarpeen mukaan sekä sosiaalityöntekijä että jälkihuoltotyöntekijä. Yhden työntekijän vastaus oli, että jos sosiaalityö ei riitä, niin järjestetään joku jälkihuoltotyöntekijä.

Nuori lähtiessään sijaishoitopaikasta voi itse myös vaikuttaa tulevaan tukihenkilöön siis, kenestä ”tapaaja” tulee.

Tukitoimet voivat olla jokin jälkihuollon palvelu, kuten tukihenkilö tai perhetyöntekijä, joka on tukena arjen asioissa.

Nuurilta saaduista vastauksista ilmeni, että neljällä nuorella jälkihuoltotyöntekijänä toimii sosiaalityöntekijä ja yhdellä sijoituspaikan työntekijä. Nuorista kolme kertoi haluavansa sosiaalityöntekijän antavan heille jälkihuoltoa ja kaksi nuorta toivoisi jälkihuoltoa sijaishuoltopaikasta.

Jälkihuoltotyötä voi toteuttaa myös työpareittain. Työparina voi olla lastensuojelun työntekijä, aikuispuolen sosiaalityöntekijä tai päihdehuollon työntekijä. Sosiaalityöntekijä kertoi käyttäneensä jonkun nuoren kohdalla perhetyöntekijää, koska heillä on aikaa toisin kuin sosiaalityöntekijällä ja myös työn laatu on erilaista kuin sosiaalityöntekijän työ. Työntekijät kertoivat, että jotkut nuoret kokevat perhetyöntekijän ”kyttämisenä” ja joskus yhteistyö kariutuu mahdottomuuteensa, kuu-

kauden tai kahden sisällä. Yksi sosiaalityöntekijä totesi, että heidät on sijoitettu kauas nuorista.

Työntekijät määrittivät jälkihuoltotyön olevan asiakassuunnitelmatapaamisia, puhelinkeskusteluja, suunnittelua, päätöksen tekoa, asioista sopimista, konsultointia, neuvotteluja, itsenäistymisen seuraamista ja arviointia, yhdessä toimimista. Jälkihuollon tueksi pyritään aktivoimaan myös nuoren omaa sosiaalista verkostoa.

Jälkihuoltotyö keskittyy asiakassuunnitelmatapaamisiin 2-4 kertaa vuodessa sekä puheluihin nuoren tai jälkihuoltopalvelua tuottavien henkilöiden kanssa.

Työryhmässä suunnittelemme jälkihuoltotyötä ja pohdimme nuoren tilannetta sekä avun tarvetta.

Työ on erittäin monimuotoista ja haastavaa, mutta myös palkitsevaa. On ilo nähdä nuoren itsenäistyvän ja ”siipien” kantavan.

Työntekijöiden vastauksista kävi selville, että jokaisella työntekijällä on yhdestä neljään jälkihuoltonuorta. Työntekijöillä on hyvin erilaisia määriä aikaa käytettävissä jälkihuoltotyöhön. Osalle vastaajista jälkihuoltotyö on 1 % työajasta, pieni osa työstä tai työlle on varattu hyvin vähän aikaa, kaksi asiakastapaamista vuodessa tai jälkihuoltotyölle ei ole varattuna omaa aikaa. Yhdellä työntekijällä on varattu jälkihuollolle aikaa yksilöllisesti, normaalisti noin kaksi tuntia viikossa asiakasta kohden. Toinen työntekijä tapaa nuorta yleensä kerran viikossa, mutta sanoi ajanmäärittämisen olevan vaikeaa, koska vaihtelee tapauskohtaisesti. Työntekijät kertoivat asiasta esimerkiksi seuraavasti:

Jälkihuolto on todella pieniosa työtämme.

Tapaamisia ja soittoja ei ole rajattu kuitenkaan yhteen kertaan viikoksi, vaan tarpeen mukaan.

Sosiaalityöntekijänä en tapaa nuorta säännöllisesti lukuun ottamatta suunnitelmapalavereja, vaan yhteyttä pidetään puhelimitse.

Jälkihuoltotyön tekemiseen osalla työntekijöistä oli työkaluna Fifty-Sixty viikonen, missä on elämäntilanteen arviointiin liittyviä kysymyksiä. Kysymysten avulla kartoitetaan nuoren sen hetkistä osaamista itsenäisen elämän kaikilla osa-alueilla. Vastauksista selviää nuoren itsenäisen elämän mahdolliset kehittämisen tarpeet. Kaikki työntekijät eivät olleet maininneet onko heillä jotakin erityisiä työkaluja tai työmenetelmiä jälkihuoltotyön toteuttamiseen.

Löytyy työvälineitä mm. ”Fifty-Sixty” vai elämä hallussa lomakkeisto, muutoin erityisiä ”työkaluja ei ole.

Varsinaista ohjeistusta ei ole, viikonen on.

Sosiaalityöntekijä ei niinkään osallistu nuoren arkeen. Hän ei käy kaupassa tai hoida asioita nuoren kanssa, mutta jos nuori on sosiaalityöntekijän kanssa samalla paikkakunnalla tai asuu lähellä, on työntekijällä mahdollisuus tarjota aikaa nuorelle. Esimerkiksi Ikeassa käynti nuoren kanssa koettiin sosiaalityöntekijän työn väärinkäytöksi. Asiat ovat myös tilannekohtaisia. Jos nuorella on vain sosiaalityöntekijä, niin nuorella ei ole tarvetta tai motivaatiota vastaanottaa enempää.

Pyrimme toki panostamaan niihin, jotka ottavat apua vastaan.

Tukeutuvat tarvittaessa minuun.

Oma suhde nuoriin on melko etäinen.

Työntekijöiden viidessä vastauksessa nousi esille, että nuoret ovat yhteistyöhaluisia. Työntekijät kertoivat, että yhteistyö ei aina toimi ja vaihtelee nuoren oman elämäntilanteen mukaan. Pohjimmiltaan kuitenkin suurimmalla osalla nuorista on ajatuksena hoitaa asiat hyvin, joskus motivaatio ei vaan riitä.

Asiakkaani ovat yhteistyöhaluisia, ja jos näin ei olisi, ei työstäni tulisi mitään.

*Käytännössä suurin ongelma on ollut se, että kaikki jälkihuolto-
nuoret eivät välitä tulla pyydetyille vastaanotoille.*

*Nuorten halukkuus yhteistyöhön vaihtelee nuoren oman elämäntilan-
teen mukaan. Sama nuori voi olla välillä halukas yhteistyöhön ja vä-
lillä kieltäytyä siitä.*

*Aina yhteistyö nuoren kanssa ei toimi, ja nuorellahan on oikeus
myös kieltäytyä jälkihuollon tuesta.*

Viiden työntekijän vastauksissa käsiteltiin myös heidän saamaansa asiakaspa-
lautetta. Työntekijöiden saama palaute on ollut myönteistä. Joku mainitsi, ettei
suoraa palautetta juuri tule. Toinen sanoi, ettei nuorilta tule juuri kehuja, mutta
laskee positiiviseksi palautteeksi sen, ettei tule haukkuja tai nuori uskaltaa kysyä
arvoja tai kummallisia asioita sekä nuoren tunteen ilmaisut. Yksi työntekijä mai-
nitsi, että heillä on palautelomakkeita ja hän on saanut myös suullista palautetta.

*Olen saanut positiivista palautetta nuorilta, koska kohtaan heidät kaik-
ki yksilöinä.*

Nuorten palaute myönteistä ja palkitsevaa.

Suoraa palautetta heiltä ei juuri tule.

6.1.3 Taloudellinen ja muu tuki

Työntekijät kertoivat, että nuoret kokivat taloudellisen tuen tärkeäksi ja rahan kel-
paavan kaikille nuorille. Nuorten vastauksista selvisi, että viidestä nuoresta kolme

oli saanut jälkihuollosta asunnon ja neljä viidestä oli saanut taloudellista tukea. Joku nuori haluaa taloudellista tukea ja joku ei halua mitään tukea.

Varma täky raha, lähes kaikille kelpaa.

Tukitoimet voivat olla taloudellista tukea, jokin jälkihuollon palvelu, kuten tukihenkilö tai perhetyöntekijä, joka on tukena arjen asioissa.

Jos jälkihuolto on nuoren kodin rakentamista ja ketään muuta ei ole, niin voidaan auttaa. Jos nuori on avuton ja tarvitsee apua, niin apua järjestetään. Osa nuorista on sellaisia, jotka ovat aika yksin. Jälkihuoltoa ostopalveluna tuottavat työntekijät kertoivat käyvänsä nuoren mukana työvoimatoimisto, sosiaalitoimi ynnä muilla käynneillä, jos nuori toivoo. Tarvittaessa työntekijä käy koululla tai työpaikalla esimerkiksi palaverissa. Jos nuori asuu toisessa kaupungissa, niin nuorelle voidaan ostaa tukea arkeen.

Työntekijöiden haastattelussa nousi esiin vertaistapaamiset nuorten tukimuotona. Työntekijöiden vastauksissa asiaa pidettiin kehityskelpoisena ajatuksena, mutta esiin nousi työntekijöiden vähyys ja ettei ole resurssia. Toteutus koettiin haasteellisena, koska nuoret ovat pitkin maailmaa. Esille tuli, että nuorilla olisi ehkä tarve jakaa omia kokemuksia. Työntekijät epäilivät lähtisikö nuoret mukaan, jos olisi organisoitua toimintaa. Toiminta pitäisi olla ohjattua ja tuettua sekä hyvin suunniteltua, saunailtaversio ei toimi.

6.1.4 Yhteydenpito

Työntekijät pitävät nuoriin yhteyttä puhelimitse sekä tapaamalla nuoria. Työntekijät korostivat, että nuorilla on mahdollisuus myös itse ottaa yhteyttä työntekijää. Työntekijöiden ja nuorten tapaamisten määrä vaihteli suuresti. He tapasivat toisensa ainakin nuoren asiakassuunnitelmapalaverissa kahdesta neljään kertaa vuodessa tai vähintään puolen vuoden välein. Sosiaalityöntekijöillä ei ole mahdollisuutta tavata nuorta viikoittain. Yhdellä on tapaamisia viikoittain ja jälki-

huollon alkuvaiheessa useimminkin sekä tapaamisen lisäksi yksi puhelinsoitto, jossa tapaamisesta sovitaan.

Tapaamisia tai soittoja ei ole rajattu yhteen kertaan/ viikko, vaan tarpeen mukaan.

Nuorten vastauksissa tuli myös ilmi tapaamismäärien vaihtelu. Neljä nuorta mainitsi tavanneensa työntekijäänsä harvemmin kuin joka toinen kuukausi. Nuorista yksi oli tavannut työntekijää vähintään kaksi kertaa ja enintään neljä kertaa vuodessa. Kaksi nuorta tapasi työntekijää puolivuositain ja yksi nuori ei ollut tavannut työntekijää kertaakaan jälkihuollon kahden ensimmäisen vuoden aikana. Yksi nuori oli tavannut työntekijää melkein päivittäin.

Nuoret määrittivät myös kuinka usein he halusivat tavata työntekijää ja miten haluaisivat työntekijän olevan tavoitettavissa. Neljä nuorta haluaisi tavata työntekijäänsä 1–2 kertaa kuukaudessa ja yksi nuori kahden kuukauden välein. Kaksi nuorta haluaisi työntekijän olevan tavoitettavissa virka-aikana ja kaksi myös iltaisin virka-ajan ulkopuolella. Yksi nuori toivoisi tavoitettavuuden olevan ympäri-vuorokautista.

6.2 Psykososiaalinen tuki

Psykososiaalinen tukeminen on työntekijän ja asiakkaan suhteen perusta (Kettunen ym. 2009, 59.) Allardtin (1976) teoriassa todetaan, että toiset tarvitsevat enemmän sosiaalisia kontakteja kuin toiset. Psykososiaalisen tuen antaminen nuorelle on tärkeä osa jälkihuoltotyötä. Aikuisen läsnäololla, välittämällä ja huolenpidolla vahvistetaan nuoren itsetuntoa ja voimaannutetaan nuorta pärjäämään itseenäisesti. Jotta psykososiaalinen tukeminen mahdollistuu, tarvitaan työntekijän ja nuoren välille luottamuksellinen ja toimiva vuorovaikutussuhde.

6.2.1 Psykososiaalisen tuen määrittely

Työntekijöitä pyydettiin määrittämään psykososiaalista tukea, jotta he osaisivat paremmin vastata myös mitä psykososiaalinen tuki on jälkihuoltotyössä ja miten itse toteuttaa psykososiaalista tukea jälkihuoltotyössä. Työntekijät määrittelivät psykososiaalista tukea monisanaisesti. He kertoivat psykososiaalisen tuen olevan nuoren kokonaisvaltaista tukemista ja motivoimista, auttamista opiskelualan löytämisessä, asunnon saannissa avustamista ja verkostojen luomista. Psykososiaalisen tuen sanottiin olevan myös lähestymistapa, joka koskee kaikkea sosiaalityötä, ja jossa työskentely on paneutuvaa ja yksilökeskeistä. Siinä asiakas kohdataan yksilönä hänen omista lähtökohdistaan käsin. Psykososiaalista tukea määriteltiin myös yksilön tarpeiden, vahvuuksien ja kehittämistarpeiden ainutkertaiseksi huomioimiseksi osana läsnäolevaa sosiaalityötä. Psykososiaalinen tuki rakentuu avoimessa vuorovaikutuksessa nuoren kanssa. Työntekijät kertoivat asiasta esimerkiksi seuraavasti:

Ottaa huomioon psyykkiset ja sosiaaliset tekijät nuoren elämässä; kannattelemista, vahvistamista, henkisenä tukena olemista elämän eri tilanteissa.

Työntekijät korostivat kokonaisvaltaisen tuen järjestämisen tärkeyttä, nuoren itsenäistymisen tukemista, ohjaamista, opastamista ja neuvontaa nuoren elämänhallinnan tukemiseksi. Yksi työntekijä toi esille myös huomion kiinnittämisen nuoren päihteiden käyttöön, arkielämän taitoihin ja vapaa-ajan viettoon. Toinen työntekijä määritteli psykososiaalisen tuen olevan myös nuoren voinnin seuranta ja keskustelua.

6.2.2 Aikuisen läsnäolo

Työntekijöiden vastauksista nousi esille aikuisen läsnäolon merkitys psykososiaalisen tuen toteuttamisessa. Työntekijät toivat esille myös psykososiaalisen tuen ja aikuisen läsnäolon erityisen tärkeyden nuorelle, jonka omat verkostot ovat olemattomia. Asioiden konkreettisen hoitamisen lisäksi pidettiin tärkeänä, että nuorella

on kokemus siitä, että häntä tuetaan ja on olemassa aikuinen, jonka puoleen voi kääntyä. Vastauksista ilmeni, että sosiaalityöntekijä ei pysty itse toteuttamaan paljonkaan läsnäoloa, mutta voi tarvittaessa järjestää tukihenkilön, perhetyötä tai vastaavaa.

Usein pelkkä aikuisen läsnäolo riittää, on joku joka kuuntelee ja on kiinnostunut nuoren asioista.

Nuorten vastauksista selvisi, että yhtä lukuun ottamatta heillä oli välittömässä läheisyydessä joku aikuinen, johon he voisivat tukeutua, jos jälkihuoltotyöntekijä ei ole samalla asuinpaikkakunnalla. Kahdella nuorella oli aikuinen perheenjäsen saatavilla ja yhdellä oli jälkihuoltotyöntekijän lisäksi asuinpaikkakunnalla myös muu aikuinen. Yhdellä nuorella ei ollut aikuista välittömässä läheisyydessä. Kaksi nuorta koki tarvitsevänsä aikuisen tuekseen ja kolme nuorta ei koe tarvitsevänsä.

Yhden työntekijän mielestä nuori ei kaipaa aikuista seuraksi, mutta tarvitsee tueksi asioiden hoitamiseen. Joku haluaa olla tekemisissä työntekijän kanssa ja joku taas ei. Siihen vaikuttaa millainen nuoren suhde on työntekijään. Työntekijät kertoivat aikuista tarvittavan ohjaamaan nuorta erilaisten palveluiden käyttöön, tarvittavien tukien hakemiseen, asioiden hoitamiseen ja sosiaalisten virikkeiden luomiseen. Yksi työntekijä kertoi tekevänsä asioita mahdollisimman paljon yhdessä nuoren kanssa.

Yksi työntekijä kertoi tapaavansa nuorta yleensä nuoren kotikaupungissa tai työntekijän toimipisteellä. Tapaamiset sovitaan kaupungille tai nuoren kotiin tarpeen mukaan. Tapaamisajankohta sovitaan puhelimitse nuoren ja työntekijän aikataulun mukaan.

Nuoren tapaaminen voi olla sitä, että käymme lenkillä tai uimassa.

Aikuisen läsnäoloa voi toteuttaa työntekijän ja nuoren tapaamisissa sekä muussa yhteydenpidossa. Työntekijät kertoivat, että tapaamiset voidaan järjestää kahvilaan tai ne voi olla virastokäyntejä. Nuorta voi tavata myös käymällä hänen kanssaan

lenkillä tai uimassa. Yksi työntekijä sanoi pyrkivänsä olemaan nuoren tavoitettavissa. Ostopalveluna jälkihuoltoa tuottavaan yksikköön nuori voi ottaa yhteyttä milloin vaan ja häntä autetaan tarpeen mukaan. Nuori voi myös yöpyä jälkihuoltoyksikössä, jos tilanne näin vaatii. Työntekijä kertoi, että pelkkä tieto tästä mahdollisuudesta rauhoittaa nuorta.

Nuorilta kysyttiin olivatko he saaneet jälkihuoltotyöntekijältä ohjausta, neuvoa ja opastusta arjen askareisiin sekä asioiden hoitoon. Arjen askareisiin oli saanut ohjausta kaksi nuorta ja neljä nuorta oli saanut neuvoja asioiden hoitoon.

Nuorten vastauksissa painottui asioiden hoito ja muu yhdessä vietetty aika, mitä he haluaisivat heidän ja työntekijän tapaamisilta. Vastaajista kolme oli valinnut annetuista vaihtoehdoista nämä. Nuorista kaksi oli valinnut useamman, kuin yhden vaihtoehdon. Heistä toinen halusi asioiden hoitoa, arkeen ohjausta ja neuvoa, yhteistä vapaa-ajan toimintaa ja muuta yhdessä vietettyä aikaa. Toinen nuori halusi asioiden hoitoa, muuta yhdessä vietettyä aikaa sekä yksilöllistä tukea ja huomiota. Yksi nuori oli valinnut vaihtoehdoista asioiden hoidon ja yksi muun yhdessä vietetyn ajan. Yksi nuori ei ollut vastannut tähän kysymykseen.

6.2.3 Dialogisuus

Dialogisuus eli vuorovaikutus ja sen toimivuus tuli hyvin esille työntekijöiden vastauksissa. Työntekijöiden vastauksista ilmeni, että yleisimmin suhde asiakkaaseen on hyvä ja vuorovaikutussuhde on toimiva. Työntekijöistä yksi piti tärkeänä, että kemiaat kohtaavat ja nuori voi avautua tukihenkilölle. Joku nuori kertoo asioita avoimesti ja toinen ei kerro mitään. Toinen työntekijä toi esille avoimuuden tärkeyden. Nuori arvostaa suoraa puhetta ja kysymyksillä tarkistetaan asian ymmärtäminen. Kaikilla työntekijöillä ei ole kovin läheinen suhde nuoreen työntekijän vaihtumisen vuoksi tai syynä on, että nuori asuu kaukana, jolloin vuorovaikutussuhde ei ole tullut hyväksi. Nuorista kolme koki, että he olivat saaneet luotua hyvän vuorovaikutussuhteen työntekijän kanssa ja kaksi nuorta ei mielestään ollut saanut luotua hyvää vuorovaikutussuhdetta.

Omassa työssäni kuuntelen nuoren toiveita ja tavoitteita avoimessa vuorovaikutuksessa.

Vuorovaikutusta tapahtuu myös nuoren nimeämän verkoston kanssa tarpeen mukaan. Yksi työntekijä kertoi, että hänellä on pyrkimys pitää yhteyttä nuoriin muutoinkin kun tilanteen kriisiytyessä. Toinen työntekijä kertoi keskustelewansa nuoren kanssa siivouksen lomassa.

Työskentelen ja pidän yhteyttä nuoren nimeämän verkoston kanssa tarpeen mukaan.

Työntekijät kertoivat tekevänsä työtä omalla persoonallaan eivätkä he ole ”kukkahattutätejä”. Työntekijöiltä tuli kuvauksia millaisia he ovat ja miten he toteuttavat vuorovaikutusta nuoren kanssa. Ohessa poimintoja työntekijöiden vastauksista: olen avoin persoona, kuuntelen nuoren toiveita ja tavoitteita avoimessa vuorovaikutuksessa, puhun suoraa, laitan itseni likoon, kunioitan nuoren yksityisyyttä, käytän paljon huumoria ja esimerkkejä keskustellessani nuoren kanssa – vakavat asiat käydään asiallisesti läpi, tuon selkeästi esille omat näkemykseni tilanteesta.

6.2.4 Luottamus

Luottamuksellisen suhteen luomiseen kerrottiin vaikuttavan millainen suhde nuorella ja työntekijällä on. Työntekijät pitivät luottamuksellista suhdetta tärkeänä ja merkityksellisenä. Kuusi työntekijää kertoi heillä olevan luottamuksellinen suhde nuoriin. Jos suhde on etäinen, niin luottamusta ei ole pystynyt syntymään. Suhteen etäisyyteen vaikuttaa se, miten nuorelle on ollut aikaa ja miten sijoitus on sujunut. Jos nuorta on tavattu vain kaksi kertaa vuodessa, niin suhde on etäinen ja nuori ei avaudu yksityisistä asioistaan.

Koen, että minulla on suhteellisen toimivat ja luottamukselliset välit kaikkiin jälkihuoltolaisiini.

Nuoren luottamus työntekijään näkyy siinä, että nuori tukeutuu tarvittaessa työntekijään. On kuitenkin yksilökohtaista, miten nuori luottaa aikuisiin ja ottaa ihmiset elämäänsä. Työntekijät pyrkivät myös olemaan nuoren luottamuksen arvoisia. Yksi työntekijä toi esille, että nuori luottaa sosiaalityöntekijän olevan puhelimen päässä ja järjestävän asioita. Sosiaalityöntekijän koetaan olevan myös viimeinen takaportti nuorelle, on joku johon ottaa yhteyttä. Yhdessä vastauksessa tuli esille luottamuksellisen suhteen kaksisuuntaisuus. Työntekijä vastuuttaa nuorta ja luottaa, että nuori hoitaa asiansa. Nuorten vastauksissa tuli esille, että kolme nuorta ei kokenut työntekijän oikeasti välittävän heistä ja kaksi tunti työntekijän välittävän heistä oikeasti.

6.2.5 Voimaannuttaminen

Työntekijöiden vastauksista nuoren voimaannuttaminen ilmeni siten, että nuorta motivoidaan ja kannustetaan itsenäiseen elämään. Työntekijä yrittää tehdä itseään tarpeettomaksi kannustaen ja ohjaten nuorta hoitamaan omia asioitaan. Ongelmien ilmetessä yksi työntekijä sanoi miettivänsä nuoren kanssa yhdessä ratkaisua. Nuori vastuutetaan ja velvoitetaan hoitamaan asioitaan, työntekijä tukee ja auttaa.

Toimin suunnitelmallisesti, yrittäen tehdä itseni tarpeettomaksi.

Nuorista kolme kertoi saaneensa työntekijältä ja yksilöllistä tukea ja huomiota, mutta kaksi nuorta ei ollut tällaista saanut. Yksi nuori haluaa hänen ja työntekijän tapaamiselta, yksilöllistä tukea ja huomiota sekä asioiden hoitoa ja yhdessä vietettyä aikaa. Nuorista kaksi kokee myös tarvitsevan aikuista tuekseen, mutta kolme ei koe tarvitsevan.

7 TULOSTEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tutkimustulosten mukaan Oivassa toteutuu lastensuojelulaissa (417/2007, 76§) velvoitettu jälkihuollon järjestäminen. Oivassa jälkihuoltoa antavat kunnan sosiaa-

lityöntekijät sekä ostopalveluna jälkihuoltopalvelua tuottavat työntekijät. Jälkihuoltonuoria oli keväällä 2010 tutkimusta aloitettaessa 21 ja syksyllä 2010 heitä oli 19. Jälkihuollon tilanne elää siis koko ajan jälkihuollettavien ja sen myötä myös työntekijöiden jälkihuoltotyön määrän osalta.

7.1 Jälkihuolto

Jälkihuoltoprosessi alkaa jälkihuollon markkinoimisella nuorelle. Tuloksista selvisi, että Oivan jälkihuollon markkinointi nuorille alkaa yleensä vuotta aiemmin kun nuori täyttää kahdeksantoista vuotta ja markkinoitaessa nuorelle jälkihuoltoa on ajateltava kokonaisuutta mistä lähtökohdista nuori on. Romppasen (2008, 16) jälkihuollon kehittämishankkeessa tuli myös esille jälkihuollon markkinoinnin ja tiedottamisen tärkeys, jotta nuori saadaan sitoutettua jälkihuoltoon. Samoin Pösö (2004, 111–112) ja Helminen (2005, 19–20) tuovat esille nuoren jälkihuoltoon ja omaan elämän hallintaan sitoutumisen tärkeyden. Nuoret tarvitsevat yksilökohtaisesti tietoa ja aikaa pohtia jälkihuoltoa sekä sen tuomia mahdollisuuksia sekä velvollisuuksia. Joku nuorista tarvitsee enemmän tietoa jälkihuollosta kuin toinen. Tutkimustuloksissa tuli esille, että nuori voidaan velvoittaa sitoutumaan jälkihuoltoon.

Lastensuojelulain (417/2007, 76§) mukaan jälkihuoltosuunnitelma on aina tehtävä nuorelle puoli vuotta ennen sijoituksen päättymistä. Yksilöllisyys tulee huomioida laadittaessa nuorelle jälkihuoltosuunnitelma. Tuloksissa selvisi, että yhtä lukuun ottamatta kaikille Oivan jälkihuoltonuorille, oli tehty jälkihuoltosuunnitelma. Nuoren sosiaalityöntekijä on vastuussa jälkihuollon suunnittelusta ja sen toteutumisesta. (Taskinen 2010, 150.) Jälkihuoltosuunnitelma on jälkihuoltotyön tärkeä dokumentti ja työväline, jota tulee päivittää säännöllisesti. Tässä tutkimuksessa selvisi, että jälkihuoltosuunnitelman tarkastamiseksi pidetään palavereita vaihtelevasti kahdesta neljään kertaa vuodessa. Suunnittelupalavereiden vaihteluväli osoitti, että Oivassa jälkihuoltosuunnitelmia tarkastellaan yksilöllisesti nuoren tarpeiden mukaan.

Tutkimustuloksissa tuli esille erilaisia jälkihuoltotyöntekijöitä ja tarpeen mukaan voidaan nuorille myös ostaa jälkihuoltoa. Nuorten vastauksista, selvisi keneltä he saavat jälkihuoltoa ja keneltä he haluaisivat saada jälkihuoltoa. Vastauksissa ei ilmennyt, että Oivan jälkihuollossa käytettäisiin työpari työskentelyä. Romppasen (2009, 20) tekemässä selvityksessä oli tutkimuskunnissa toivottu enemmän työpari työskentelyä. Väärin (2006, 52) tekemässä tutkimuksessa nuoria auttoivat arkipäivän asioissa tukiperheet, avohuollon ohjaaja ja perhetyöntekijä. Oivassa käytetään myös perhetyöntekijää tai tukihenkilöä tarvittaessa nuoren tukena arkielämässä. Raitakari (2002, 51) sanoo, että vaikka nuorelle tarjoaa minkälaiset puitteet ei tämä ole taie nuoren selviytymiseen ja yhteiskuntaan integroitumiseen.

Känkäsén ja Laaksosen (2006, 32–33) sijaishuollon selvityksessä tuodaan esille, että juuri nivelvaiheet eli siirtymät tukimuotojen välillä, ovat niitä kohtia, joissa tukea tulisi antaa eniten. Jahnukaisen (2004, 68–71) koulukotinuorten jälkiseurantatutkimuksessa ilmeni, että nuoret tarvitsevat itsenäistymisensä tueksi tuttua ja luotettavaa aikuista. Samassa yhteydessä esille tuotiin jälkihuollon merkitys erityisen huolenpidon ketjussa, joka useilla sijaishuoltonuorilla on taustalla. Jälkihuollon voitiin ajatella olevan jopa koko ketjun tärkein elementti. Mäkelän ja Saastamoisen (2009, 59, 69) tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijää kokivat hyväksi, että sijaishuollon jälkeen jälkihuollossa jatkaa sama jo nuorelle tuttu ja turvallinen sosiaalityöntekijä ja he toivat myös esille pitkän asiakassuhteen mukanaan tuoman hyödyn sosiaalityössä. Myös Romppasen (2008, 26–27) tutkimuksessa jälkihuoltopalveluiden ostaminen sijaishuoltopaikasta nähtiin luonnollisena jatkumona nuoren hoito- ja kasvatusprosessissa. Sijaishuollon aikana nuoren ja työntekijöiden välille kehittynyt suhde koettiin vahvuutena. Oivassa jälkihuoltoa antavat myös sosiaalityöntekijät, jolloin sama sosiaalityöntekijä voi pysyä nuorella sijaishuollosta jälkihuoltoon. Sijoitettuina olevilla nuorilla on myös mahdollista saada jälkihuoltoa sijaishuoltopaikkana toimineesta yksiköstä.

Sosiaalisen tuen merkitystä sijaishuollosta itsenäistyvälle nuorelle korostaa Reinikainen (2009, 135) tutkimuksessaan Nuorisokodista maailmalle. Näin ollen jälkihuoltotyö, ainoastaan taloudellisen tuen ja ohjauksen muodossa, eivät välttämättä riitä kannattelemaan nuorta. Tutkimuksemme tulokset tukevat tätä näkemystä.

Tutkimustuloksissa ilmeni, että nuorille annetaan enemmän konkreettista apua itsenäistymisen alkutaipaleella esimerkiksi kodinhankintoja tehdessä, tukena vi-rastokäynneillä. Jos sosiaalityö ei itsessään riitä, niin järjestetään jälkihuoltotyöntekijä. Tuloksissa tuli esille myös ettei kaikki jälkihuoltotyöntekijät osallistu nuoren arkeen esimerkiksi kaupassakäynteihin ja asioiden hoitoon konkreettisesti. Nuorten vastauksissa nousi esille, että he osa nuorista haluaa tavata useammin jälkihuoltotyöntekijäänsä mitä he nyt tapaavat ja he kaipaavat jälkihuoltotyöntekijältä erityisesti tukea sekä yhteistä aikaa.

Tutkimuksessa esille tulleiden asioiden valossa tuntuu erikoiselta, miten ne työntekijät, joille oli resursoituna vain 1 % kokonaistyöajasta jälkihuoltoa varten ja useampi kuin yksi nuori, voisivat luoda nuoreen riittävän luottamuksellisen, vuorovaikutuksellisen ja nuorta tukevan suhteen. Nämä työntekijät eivät kuitenkaan olleet valmiita luopumaan jälkihuoltotyöstä, vaikka resurssit olivat lähes olemattomat. Yhdestä vastauksesta kuitenkin ilmeni, että hänellä resursoitua aikaa oli selkeästi enemmän. Tutkimuksen tulosten pohjalta voidaan päätellä, etteivät kaikki jälkihuoltoonnuoret saa ajallisesti samaa määrää jälkihuoltoa. Tutkimustulokset kuitenkin osoittavat, että nuoret olivat keskimäärin tyytyväisiä saamaansa jälkihuoltoon ja työntekijät olivat myös tyytyväisiä saadessaan tehdä jälkihuoltotyötä, vaikka resurssi olikin pientä.

Mäkelän ja Saastamoisen (2009, 67) tutkimuksen kohderyhmänä olevilla sosiaalityöntekijöillä oli jälkihuoltotyölle noin 5-10 % työajasta. Heidän mielestä tällä työajalla ei pystynyt tekemään riittävän hyvää jälkihuoltotyötä. Romppasen (2008, 13) tekemässä selvityksessä tulevaisuuden uhkina jälkihuoltotyön toteuttamiselle nousi esille työntekijäresurssit, työntekijöiden vaihtuvuus sekä työvoimapula ja asiakasmäärien kasvu. Myös Törmä ja Kaakinen (2009, 21) toteavat kahdentoista kunnan selvityksessä jälkihuollon suureksi puutteeksi henkilöresurssien vähäisyys.

Tutkimuksessa ilmeni Oivan jälkihuoltotyöntekijöiden työskentelevän kukin omalla persoonallisella tavalla ja työn tekijöiden välillä on suuresti vaihtelua työn toteuttamistavoissa. Tutkimustuloksista ei ilmennyt, että Oivalla olisi erityistä ohjeistusta tai työmenetelmiä jälkihuoltotyön tekemiseen, lukuun ottamatta sosiaa-

lityöntekijöiden käytössä olevaa Fifty- Sixty vai Elämä hallussa–vihkosta. Lastensuojelun asiakastyön olennainen osa on työmenetelmien käyttö. (Timonen- Kallio 2010, 4). Väärin (2006, 79–80) tutkimuksessa työntekijät pitivät heikkoutena jälkihuoltotyöntekijöiden erilaisia työskentelytapoja ja yhteisten toimintatapojen puutetta. He toivoivat jälkihuoltotyöhön ohjeistusta. Mäkelän ja Saastamoisen (2009, 57) tutkimuksessa haastateltava kertoi, että sosiaalityöntekijällä täytyy olla laaja työkalupakki. Olisiko Oivan jälkihuollolla tarvetta työn ohjeistukselle?

Tutkimustuloksissa mainittiin joillakin jälkihuoltotyöntekijöillä olevan käytössä asiakaspalautelomakkeet ja jonkin verran työntekijät kertovat saavansa suullista palautetta tai tulkitsevat sitä nuoren käytöksestä. Väärin (2006, 76) tutkimuksen kunnissa asiakaspalautetta kerättiin jälkihuollossa olleilta sekä heidän läheisiltään. Tuleeko Oivassa kirjattua ja hyödynnettyä saatu palaute? Olisiko tarpeellista kehittää jälkihuoltotyölle palautejärjestelmää?

Tutkimustuloksissa nousi esiin vertaistukiryhmät, joita ei ole ollut Oivan jälkihuoltotyössä. Haastavuutena vertaistuen järjestämisessä pidettiin sitä, että nuoret eivät asu samalla paikkakunnalla jälkihuoltotyöntekijöiden kanssa. Asiaa pidettiin ajatuksena kehityskelpoisena, mutta työntekijöiden vähyys ja resurssit eivät riittä toteuttamiseen. Vertaistuen tulisi olla ohjattua ja tuettua sekä hyvin suunniteltua eikä saunailta tyypistä. Vertaistukitoimintaa on toteutettu tuloksellisesti. Romppanen (2008, 19) tekemässä selvityksessä vertaisryhmän kokoontumiset osoittivat, että nuorilla on aikuisen tuen tarve ja ryhmän tuki nähtiin erittäin tärkeänä hiljaisille nuorille. Taskisen (2010, 153–154) mukaan nuorten keskinäinen vertaistuki auttaa nuorta jaksamaan ja sillä on suuri merkitys nuoren elämänhallintaan liittyvissä asioissa.

Tutkimustulosten mukaan työntekijät ja nuoret pitävät yhteyttä monin eri tavoin. Yhteydenpidossa ja tapaamisten määrässä on suurta vaihtelua. Tapaamisia hankaloittaa nuorten ja jälkihuoltotyöntekijöiden välimatka. Myös Törmä ym. (2009, 22) tuovat tutkimuksessaan myös esille jälkihuollon lähituen toteuttamisen vaikeuden kaukana asuville nuorille. Nuorten vastauksissa, joissa käsiteltiin heidän toivettaan ihanteellisesta jälkihuollosta, ilmeni että useimmat halusivat tavata tai

olla yhteydessä enemmän työntekijäänsä. Nuoret toivoisivat työntekijöiden olevan tavoitettavissa myös virka-ajan ulkopuolella. Työntekijän ja nuoren välisiltä tapaamisilta nuoret kaipasivat enemmän yhteistä aikaa ja yhdessä tekemistä.

7.2 Psykososiaalinen tuki

Sijoitettujen lasten ja nuorten tausta näyttäytyy usein repaleisena ja luottamus aikuisiin on hyvin vähäistä. Tästä syystä luottamuksellisen suhteen rakentaminen vaatii aikaa ja erityistä paneutumista. (Laakso 2009, 170–171; Hellsten 2009, 50.) Hellsten (2009, 50) tuo myös esille aikuisten läsnäolon merkityksen nuorten elämässä. Hänen mielestään nuoret ovat aina tarvinneet aikuista, mutta erityisesti nykyisin heillä tuntuu olevan siitä huutava pula. Tutkimustuloksissa työntekijät korostivat kokonaisvaltaisen tuen järjestämistä nuorelle sekä psykososiaalisen tuen ja aikuisen läsnäolon erityisen tärkeyden nuorelle, jonka omat verkostot ovat olemattomia. Työntekijät pitivät myös tärkeänä, että nuorella on aikuinen, johon nuori voi tarvittaessa tukeutua. Raunio (2004, 140–146) tuo esiin asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutussuhteen tärkeyden psykososiaalisessa työssä.

Hyvää vuorovaikutussuhdetta pidetään jälkihuoltotyössä tärkeänä. Tuloksien mukaan kaikilla nuorilla ja työntekijöillä ei ole hyvä vuorovaikutussuhde, mikä tietysti hankaloittaa asioiden hoitumista. Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä ja Ihalainen (2009, 59) tuova esille, että työntekijän ja asiakkaan suhde on psykososiaalisen tukemisen perusta. Asiakkaan asioita tuodaan esille työntekijän ja asiakkaan välisen dialogin kautta. Lämsän ja Takalan (2009, 189–190) mukaan nuorelle on tärkeää kokea aikuisen olevan kiinnostunut hänen asioistaan ja elämästään. He toivat myös esille, ettei nuoren ole aina helppo saada kontaktia, mutta arjenaskareiden tekeminen yhdessä voi auttaa keskustelun aloittamisessa. Työntekijöiden vastauksissa tuli esille, että ainakin osa työntekijöistä puhuu nuorelle asioista suoraan ja myös heidän mielestä nuoret pitävät sitä hyvänä asiana.

Romppasen (2008, 20) kehittämishankkeessa työryhmä oli pohtinut nuorten kanssa työskentelyä. He olivat koostaneet työskentelytavoista hyvien käytänteiden

vinkkilista työntekijöille. Listaan oli koottu missä sekä millä tavoin tapaamiset olisi hyvä toteuttaa, sanattoman ja sanallisen viestinnän merkityksen tärkeys, työntekijän tulisi kohdata nuori aidosti ja rehellisesti omalla persoonallaan, nuorelle tulee antaa rakentavaa palautetta ja korostaa nuoren subjektiivuutta, jokainen tapaaminen jättää jäljen nuoren elämään ja voi tuottaa tulosta vielä vuosien päästä. Tällainen lista pitäisi olla työntekijöillä huoneen tauluna, josta voisi tarvittaessa tarkistaa miten nuori tulee kohdata. Kurki (2000, 42–43) tuo myös esille subjektiivuuden kokemuksen vahvistamisen keskeisenä asiana voimaannuttamisessa. Tuloksissa mainittiin erilaisia tapaamispaikkoja jonkin verran, mutta niitä voisi olla varmaan vielä enemmänkin vaihtoehtoisena toimistotapaamisille. Työntekijät kuvailivat myös, millaisia ovat työntekijöinä ja sieltä nousi esiin myös työn tekeminen omalla persoonalla. Työntekijät voimaannuttavat nuoria hoitamaan itse asioitaan ja tehden siten oman roolinsa tarpeettomaksi. Nuoret myös kertoivat tarvitsevänsä aikuista tuekseen.

Tuloksista nousi luottamuksellisen suhteen luomiseen vaikuttavan millainen suhde nuorella ja työntekijällä on. Työntekijät pitivät luottamuksellista suhdetta tärkeänä ja merkityksellisenä. Nuoren luottamus työntekijään näkyy siinä, että nuori tukeutuu tarvittaessa työntekijään. Lämsän ja Takalan (2009, 190) mukaan nuori tarvitsee luottamuksellisen suhteen hänen ja läheisten aikuisten välille voidakseen kasvaa ja edetä elämässä. Veivo-Lempinen (2009, 205) on samaa mieltä siitä, että luottamus on nuoren ja aikuisen aidon kohtaamisen kivijalka. Luottamuksen rakentaminen voi kestää kauan.

Väärin(2006, 71–72) mukaan lähtökohtana nuoren lähiverkoston tukemisessa on, että nuoren olemassa olevaa sosiaalista verkostoa pyritään aktivoimaan ja kehittämään verkostosta luonnollinen ja toimiva. yhteydenpito on yksi olennainen osa lähiverkoston tukemista. Yhteydenpito ja tapaamiset läheisten kanssa on teema, josta puhutaan jokaisella kerralla nuorten tapaamisissa. Lähiverkoston tukeminen on selkeä kehittämiskohde jälkihuoltotyössä. Ongelmana on, että täysi-ikäinen nuori voi päättää, että heidän vanhemmilleen ei saa soittaa eikä kertoa heidän asioistaan.

Kurki (2000, 42–43) toteaa, että ihminen toimii itse tekijänä, ottaa vastuun toimista ja kehittää itseään. Parhaiten subjektiutta voidaan vahvistaa kunnioittamalla ihmistä ja hänen elämäntapaansa sekä tukemalla voimaantumista.

Mattila (2008, 27) kertoo voimaantumisen tarkoittavan yksilölle ja yhteisölle annettavaa mahdollisuutta ja kykyä toimia.

7.3 Kehittämissuhteita

Oivan jälkihuollossa on tällä hetkellä 19 nuorta, joista kyselyyn vastasi viisi. Jos oletetaan suurimman osan nuorista olevan samaa mieltä yhteydenpidon ja tapoamisten määrästä, olisi jälkihuoltotyötä vähintään yhdelle täysiaikaiselle työntekijälle. Oivassa voisi siis olla erillinen pelkästään jälkihuoltotyöntekijä. Jälkihuoltotyön tutkimista voisi vielä jatkaa tutkimalla syvällisemmin aikuisen läsnäoloa ja sen merkitystä jälkihuollossa.

Jälkihuoltotyötä voi aina kehittää ja sen pitäisi elää nuoren elämäntilanteen mukaan huomioiden myös yhteiskunnalliset muutokset. Tutkimuksessa esiin tulleiden asioiden myötä jälkihuollon kehittämisehdotukseksi syntyi ajatus yhden jälkihuoltotyöhön erikoistuneen työntekijän palkkaaminen. Jos on 20 jälkihuoltonuorta ja jokaiselle annetaan jälkihuoltoaikaa kaksi tuntia viikossa, niin se tekisi 40 työtuntia. Siten töitä olisi yhdelle työntekijälle, joka voisi toimia kaikkien jälkihuoltonuorten jälkihuoltotyöntekijänä. Työntekijällä olisi aikaa paneutua nuoren asioihin ja nuori saisi enemmän kaipaamaansa aikuisen läsnäoloa. Sosiaalityöntekijät voisivat keskittää resursseja muuhun sosiaalityöhön.

Sosiaalihuoltolaissa on määritetty sosiaalialan työntekijöiden pätevyysvaatimukset. Jälkihuoltotyötä voivat tehdä muutkin työntekijät kuin sosiaalityöntekijät. Oivan jälkihuollon kehittämiseksi voisi sosiaalityöntekijä ja esimerkiksi sosiaaliohjaaja toimia työparina.

Nuorten tarvitsemia tukimuotoja tulisi lisätä ja kehittää. Nuorille tarvittaisiin myös tukihenkilöitä. Nämä henkilöt toimivat sijaishuollon ja jälkihuollon nivelvaiheesta

alkaen nuoren rinnalla kulkijana arjessa auttaen ja tukien nuorta yksilöllisten tarpeiden mukaan vuorokauden ajoista riippumatta, samoin kuin vanhemmat toimivat lapsensa tukena ja apuna itsenäistymisvaiheessa. Nuorille voisi kokeilla myös vertaistukiryhmiä.

Tutkimusvastauksista ilmeni, ettei kaikille jälkihuoltotyöntekijöille ole heidän työrooli selvillä. Onko olemassa tai tarpeellista tehdä yhteistä ohjeistusta jälkihuoltotyön tekemiseen esimerkiksi jälkihuoltotyöntekijän roolikartta?

7.4 Jatkotutkimusehdotuksia

Jatkotutkimusehdotuksena esitetään tutkimuksen tekemistä jälkihuollon laadullisuudesta. Olisi hyvä tutkia miten nuoren saamaan jälkihuollon määrään ja laatuun vaikuttaa se, keneltä nuori saa jälkihuoltoa. Jatkotutkimuksena voisi myös tutkia, kuka nuorelle antaa jälkihuoltoa ja minkälaisilla perusteilla. Kun ostopalveluna jälkihuoltoa tarjoavat yksiköt käyttävät jälkihuoltonuoreen viikoittain kaksi tuntia työaika ja sosiaalityöntekijöillä jälkihuoltotyö on yksi prosentti työajasta, niin miten nuoret valikoituvat tai jakaantuvat jälkihuoltotyöntekijöille ja sosiaalityöntekijöille? Onko tähän jakoon kriteerinä nuorten tarvitsema jälkihuollon määrä?

Tästä jo tutkitusta aiheesta voisi tehdä myös jatkotutkimuksen tutkimalla syvällisemmin aikuisen läsnäolon toteutumista ja sen vaikutusta jälkihuoltonuoriin. Kehittämisehdotuksista voisi nostaa myös jatkotutkimusaiheiksi erityisen jälkihuoltotyöntekijän roolin ja toimenkuvan sekä nuorten tukimuotojen tutkimisen ja niiden vaikutus nuoren psykososiaaliseen tukeen.

8 POHDINTA

Tutkimuksen aiheen rajauksessa oli vaikeaa löytää se ydin mihin tässä tutkimuksessa keskitytään. Jälkihuollon ja etenkin sen psykososiaalisen tukemisen tutkimisen kiinnostasi opinnäytetyöprosessin alusta asti. Koska haluttiin saada omille nä-

kökulmille tutkimustulostietoa, päätettiin tehdä laadullinen tutkimus ja selvittää Oivan työntekijöiden ja jälkihuoltoa saavien nuorten omia näkökulmia psykososiaalisesta tuesta jälkihuollossa.

8.1 Nuorten kyselylomake

Alkuperäinen ajatus oli haastatella nuoria, koska ajateltiin, että haastattelemalla saadaan parhaiten ja syvällisimmin esiin nuorten kokemukset. Etukäteen oli mietitty tutkimuksen toteuttamisen ongelmana olevan nuorten motivoitumisen osallistumaan tutkimukseen. Siksi laitettiin jälkihuoltotyöntekijöiden saatekirjeeseen tieto nuorille lähetetyistä haastattelupyynnöistä ja toivottiin, että he kannustaisivat nuoria osallistumaan. Asia oli ajateltu näin, mutta saatekirjeeseen ei tullut työntekijöille suoraa pyyntöä motivoida nuoria osallistumaan tutkimukseen. Hyvästä kannustimesta huolimatta, ei kuitenkaan saatu yhtään vastausta haastattelupyynnöön. Mielenkiintoista oli, ettei nuoria motivoinut osallistumaan haastatteluun edes mahdollinen 100 euron lahjakortti. Vai oliko siihen syynä se, että lahjakortti arvottaisiin osallistujien kesken, joten lahjakortin saamiseen mahdollisuus oli vain yhdellä? Eivätkö he ole kiinnostuneita jälkihuollon mahdollisesta kehittämisestä? Vai oliko syy yksinkertaisesti se, etteivät he halunneet tulla haastateltaviksi. Kyselylomakkeeseen vastaaminen tuntui olevan nuorille helpompaa. Saattoiko osa syynä olla se, että kyselylomakkeesta heillä on mahdollisuus nähdä heti kaikki kysymykset. Myös lupaus kahdesta elokuvaalipusta jokaiselle vastanneelle sai varmasti nuoret osallistumaan.

Myöhemmin sosiaalityöntekijöiden haastattelussa ihmeteltiin ääneen sitä, miksi kukaan nuorista ei halunnut osallistua haastatteluun. Sosiaalityöntekijät kertoivat, että suurin osa nuorista asui muualla kun Päijät-Hämeen alueella. Tätä tietoa nuoren sijoittumisesta ympäri maata tutkijoilla ei ollut suunniteltaessa haastattelua. Tiedon nojalla on siis hyvin ymmärrettävää, että nuoret eivät halunneet tai kyenneet tulla haastateltaviksi.

Huomattiin myös, että tulososiossa nuorten vastausten sisältö jäi suppeaksi. Tähän vaikutti se, että työntekijöiden kyselylomakkeet olivat avoimia ja nuorten strukturoituja. Koska nuorille esitettiin määritellympiä kysymyksiä, myös nuorten vastausten sisältö oli kapea-alaisempi.

Tutkimuksen toteutuksen kannalta oli tärkeää säilyttää tutkimukseen osallistujien anonymiys. Tämä ei olisi onnistunut ilman Oivan lastensuojelupäällikön apua, joka hoiti kirjeidemme postituksen tutkimukseen osallistuville työntekijöille sekä nuorille.

8.2 Työntekijöiden haastattelu ja avoinkyselylomake

Mietittiin aluksi olisiko työntekijöitä voinut haastatella yksitellen, mutta Oivan lastensuojelupäällikkö ehdotti ryhmähaastattelua vedoten työntekijöiden ajan vähäisyyteen ja työkiireisiin. Tutkijat ovat kiitollisia, että kuusi sosiaalityöntekijää pääsi osallistumaan haastatteluun. Haastattelun sisällöstä toivottiin nousevan esille jotain sellaista tietoa, mitä kyselylomakkeissa ei ollut tuotu esille. Harmillista, ettei mitään sellaista juuri ilmennyt. Jos olisi luettu kaksi jo saatua kyselylomaketta ennen haastattelua, olisi kenties niiden vastausten perusteella osattu kysyä jotain, mikä olisi täydentänyt kyselylomakkeen vastauksia. Nyt haastattelu eteni kyselylomakkeen sisällön mukaisesti ja saatu tieto pääasiallisesti täydensi kyselylomakkeen vastauksia.

Osalta työntekijöistä saatiin suullista palautetta haastattelun yhteydessä siitä, että strukturoitu tai puolistrukturoitu kyselylomake olisi ollut parempi vaihtoehto vastausten saamiseksi kuin avoin kyselylomake. Strukturoidulla tai puolistrukturoidulla lomakkeella olisi varmasti saatu paremmin kohdennettua kysymyksiä juuri haluttuihin vastauksiin, mutta tarkoitus oli saada narratiivisia vastauksia työntekijän toteuttamasta jälkihuoltotyöstä. Täällä oletettiin saatavan kattavampi kuvaus heidän konkreettisesti tekemästään jälkihuoltotyöstä. Toiveena oli myös, että vastauksista ilmenisi jotakin uutta jälkihuoltotyön toteuttamiseen liittyvää.

Oltiin hieman pettyneitä siitä, että kaikki työntekijät eivät olleet kertoneet työstään kovin laajasti ja syvällisesti. Vastaamisen avuksi tarkoitetut apukysymykset olisi kannattanut jättää pois. Työn kerronnallinen osa jäi näin ollen monesta vastauksesta pois ja vastattu oli ainoastaan pääkysymykseen ja alla olleisiin apukysymyksiin. Vastaukset sisälsivät lähinnä jälkihuollon perustehtävän kuvausta ja olivat osittain turhan pintapuolisia. Kertoivatko toisaalta yhden sanan vastaukset työntekijän turhautumisesta ja siitä, ettei hän nähnyt tutkimuksella olevan merkitystä jälkihuoltotyön kehittämiseen? Toisaalta voidaan miettiä myös sitä, että toimivatko teoreettisten vastausten antajat enemmän virastolähtöisemmin kuin käytännön kenttätyötä tekevät.

Kyselylomakkeella olisi ollut tarpeellista kysyä taustatietona, kauanko työntekijät ovat tehneet jälkihuoltotyötä, koska tämä tieto olisi voinut selventää jotakin saaduista vastauksista. Vaikuttiko työntekijöiden työtaakka ja kiire vastauksiin? Kuinka paljon taas sosiaalityöntekijöiden käsitys heidän kaksoisroolistaan sosiaalityöntekijänä ja jälkihuoltotyöntekijänä vaikuttivat vastausten sisältöön?

Joidenkin vastaajien kohdalla heidän tietonsa jälkihuoltotyöstä vaikutti hieman epämääräiseltä. Mietitytti, kuinka paljon he ovat perehtyneet tai miten heitä on perehdytetty jälkihuoltotyöhön ja sen tekemiseen. Jos työntekijöillä on resursoitu jälkihuoltotyölle 1 % työajasta, niin ovatko he kuinka hyvin perehtyneet jälkihuollon toteuttamiseen. Lomakkeessa olisi osattu kysyä työnkuvaan perehtyneisyyttä, jos resursoitu työaika olisi ollut tiedossa etukäteen. Tutkimustuloksissa kaikilta työntekijöiltä ei tullut tietoa siitä, millaisilla menetelmillä jälkihuoltotyötä tehdään. Osa jälkihuoltotyöntekijöistä osasi määrittää psykososiaalista tukea, mutta ei osannut kertoa käytännön esimerkkejä, kuinka tekee psykososiaalista työtä. Työntekijöiden kyselylomake oli testattu käytännön jälkihuoltotyötä tekevillä henkilöillä eikä sosiaalityöntekijöillä. Olisiko ollut tarpeellista testata kyselylomake myös sosiaalityöntekijöillä, koska heidän vastauksensa jäivät osiltaan hyvinkin teoreettiselle tasolle.

Vasta haastattelussa ja myös kyselylomakkeiden tuloksia lukiessa, alkoi muodostua käsitys, että Oivan sosiaalityöntekijät eivät varsinaisesti tee jälkihuoltotyötä,

vaan heidän työnsä perustuu sosiaalityöntekijän työnkuvaan. Jos tämä käsitys olisi ollut tutkijoilla jo tutkimuksen alussa, olisiko jätetty sosiaalityöntekijät kokonaan pois tutkimuksesta ja keskitytty vain työntekijöihin, jotka tekevät jälkihuoltotyötä kentällä nuorten parissa. Näin varmasti olisi käynyt.

Olisi ollut hyvä selvittää Oivan jälkihuoltoon liittyviä asioita paremmin ennen tutkimuksen alkua. Jos olisi tiedetty tutkimuksen alkupuolella Oivan jälkihuollosta enemmän, tutkimuskysymykset olisivat varmasti olleet erilaiset ja olisi voitu kysyä enemmän työn sisällöstä ja keskittyä enemmän työssä tehtävään psykososiaaliseen tukeen. Jälkihuoltotyöntekijöiltä jäi kysymättä myös millainen olisi heidän mielestä ihanteellinen jälkihuoltotyö, koska tehtäessä heille kyselylomakkeita ei tätä asiaa osattu ajatella.

Vastausten määrä ei ollut suuri, mutta toisaalta riittävä tähän tutkimukseen. Kaikkien vastaajaryhmien eli nuorten, sosiaalityöntekijöiden ja ostopalveluyksiköiden jälkihuoltotyöntekijöiden vastaukset olivat samansuuntaisia. Vastausten määrän lisääntyminen ei olisi välttämättä tuonut työhön tuloksellisesti mitään uutta.

8.3 Tulosten merkitys

Tämän tutkimuksen tekijöillä on eripituinen työkokemus lastensuojelun parista ja yhdellä enemmänkin kokemusta jälkihuollosta. Tämä oli hyvä asia, koska erilaisten työkokemusten perusteella saatiin erilaista näkökantaa asioihin. Tutkimuksen aiheeseen tutustuttiin kirjallisuuden ja aiemmin tehtyjen tutkimusten kautta. Uutta kirjallisuutta ja suhteellisen tuoreita tutkimustuloksia löytyi hyvin. Työntekijöiden ja nuorten vertailevaa tutkimusta oli kuitenkin vähän saatavilla. Löytyi ainoastaan yksi tutkimus, jossa oli tutkittu molempien näkemystä jälkihuollosta. Tästä syystä toivotaan näkemysten peilailun tuovan tutkittavaan asiaan uudenlaista perspektiiviä.

Tutkimuksen tulokset antoivat tutkijoille tietoa miten Oivassa toteutetaan jälkihuoltoa. Tulosten pohjalta oli mahdollisuus peilata saatua tietoa omiin kokemuk-

siin ja pohtia miten voitaisiin kehittää omaa tapaa tehdä jälkihuoltotyötä. Toivotaan, että tehty tutkimus tuotti myös tarpeellista tietoa Oivalle kehittää jälkihuoltoa omia tarpeita vastaavaksi. Tuloksista voidaan myös tutkia kohtaako työntekijöiden ja nuorten näkemykset jälkihuoltotyöstä. Näiden tulosten perusteella voidaan jälkihuoltoa kehittää sekä työntekijää että nuorta tyydyttäväksi kokonaisuudeksi.

8.4 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessi oli hyvin haastava ja opettavainen kokemus. Tarvittiin erityisesti joustavuutta, pitkäjänteisyyttä, ryhmätyötaitoja ja ajankäytön hallintaa. Ei ollut aina helppoa löytää kaikkia miellyttävää tulosta ja jokaiselle sopivaa tapaa-misaikaa. Tutkimusta tehtiin välillä pareittain ja yksin sekä jokainen luki itsekseen kirjallisuutta. Prosessi eteni sykleissä, ajallisesti panostettiin pitkiin päiviin, joiden välissä otettiin etäisyyttä tutkimukseen. Prosessityöskentely oli kaikille opinnäytetyön tekijöille uutta ja vaati opettelua. Opinnäytetyötä tehdessä tutustuttiin tutkimuksen tekemiseen kirjallisuuden kautta. Asioita opittiin myös tekemisen ja virheiden kautta. Kaikkia asioita ei osattu ennakoida ja kaikkeen eteen tulleeseen ei osattu varautua. Kaikki asiat eivät menneet suunnitelmien mukaan, vaikka kuinka olisi yrittänyt ennakoida. Ryhmätyöskentelyssä on sekä etuja että haittoja. Ehdottomasti suurin etu on mielipiteiden ja tiedon jakaminen. Omia mielipiteitä ja ajatuksia voi peilata toisten kanssa. Erityisesti aineiston analysointivaiheessa, jossa tutkijoiden tulkinnalla on suuri merkitys, oli tarpeellista kuulla toisten näkemyksiä ja mitä he asiasta ajattelevat. Haittoiksi voidaan toisaalta mainita samoja asioita. Konsensuksen saavuttaminen oli ajoittain haasteellista. Aikataulujen yhteensovittaminen kolmelle perheelliselle ja työssä käyvälle opiskelijalle oli ajoittain melkoinen haaste. Kaikesta kuitenkin selvittiin.

Opinnäytetyön tekemisestä syntyi kipinä tehdä jatkossakin jotakin tutkimusta. Nyt meillä on jo tutkimuksen teon perusteet tiedossa ja olemme yhden kokemuksen viisaampia. Olemme tyytyväisiä saatuamme tutkimuksen toteutettua. Kiitokset yhteistyöstä Oivan lastensuojeluun, ostopalveluna jälkihuoltoa tuottaville työntekijöille, jälkihuoltonuorille ja opinnäytetyömme ohjaajalle.

LÄHTEET

- Adams, R. 1996. Social work and empowerment. London: Macmillian Press Ltd.
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.
- Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Juva: WS Bookwell Oy.
- Haarakangas, K. 2008. Parantava puhe. Helsinki: Magentum oy.
- Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2005. Voimaantumisen työyhteisön haasteena. Helsinki: WSOY.
- Heikkilä, M. 2006. Minäkäsitys, itsetunto ja elämäntunne sisäisen yrittäjyyden determinantteina. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Heikkilä, T. 2005. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Helminen, J. 2005. Kiintopisteitä nuoruusaikaan - Psykososiaalinen tuki ja työ nuorten kanssa toimittaessa. Helsinki: Diakonia Ammattikorkeakoulu.
- Hellsten, T. 2009. Ihmisarvoinen elämä. Teoksessa Purjo, T. & Kuusela, J. (toim.) Tappelusta jutteluun – nuoren kohtaamisen taito. Helsinki: Non Fighting Generation, 50–62.
- Hämäläinen, J. 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto Koulutus ja kehittämiskeskus.
- Ilmonen, K. 2004. Sosiaalinen pääoma: uusi ihmeväite vai käyttökelpoinen hypoteesi? Teoksessa Rahkonen, K. (toim.) Sosiologisia nykykeskusteluja. Helsinki: Gaudeamus, 99-142.

Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jaari, A. 2007. Kylliksi itselleni. Helsinki: Edita Prima oy.

Jahnukainen, M. 2004. Koulukodissa ja koulukodin jälkeen: vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten koulukotikokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Helsinki: Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karvonen, R. 2009. Keinoja stressin hallintaan. Teoksessa Lämsä, A.-L. (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 160.

Kaskia 2008. Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä [viitattu 15.9.2010].

Saatavissa:

http://www.vslk.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=12&Itemid=14.

Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K., Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2009. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Helsinki:

Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85

Kiviniemi, L. 2009. Nuorten omat kokemukset psyykkisestä pahoinvoinnista ja paranemisesta. Teoksessa Lämsä, A.-L. (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuoreten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 119.

Kuoppala, T & Säkkinen, S. 2009. Lastensuojelu 2008. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti [viitattu 23.9.2010]. Saatavissa: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19_09.pdf.

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen: muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Känkänen, P. & Laaksonen, S. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Lastensuojelun kehittämisohjelma. Sijais- ja jälkihuoltotyöryhmän loppuraportti [viitattu 26.8.2010]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7434-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>.

Laakkonen, M. 2007. Nuori tarvitsee hoivaa. Teoksessa Määttä, K. (toim.) Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Kirjapaja.

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset: etnografia lastenkotityössä. Tampere: Tampereen yliopisto.

Laaksonen, H. 2003. Henkilöstötoiminnot työyhteisön voimistamisen välineinä? Hallinnon Tutkimus 1/2003, 55–58.

Laaksonen, S. 2004. Jälkihuolto-opas. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.7.2007.

Laukkanen, M. & Saastamoinen, A.-R. 2002. Selviytyminen – Veteen piirretty viiva. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysala. AMK-opinnäytetyö.

Laurila, A. 2008. Nuoren itsenäistymisen tukeminen. Teoksessa Ketola, J.(toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lapsen ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–122.

Lämsä, A.-L. & Takala, S. 2009. Sosiaalisesti haavoittetujen nuorten kohtaaminen ja kasvun tukeminen. Teoksessa Lämsä, A.-L. (toim.) *Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuoreten psyykkiseen hyvinvointiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 190.

Mattila, H. 2008. Voimaantumisen ydin. Sosiaali- ja terveysalalla toimivien ihmisten mahdollisuuksia voimaantua työssään. Kuopion yliopiston julkaisuja yhteiskuntatieteet 151 [viitattu 27.9.2010]. Saatavissa:
<http://www.uku.fi/vaitokset/2008/isbn978-951-27-0810-9.pdf>.

Mäkelä, K. & Saastamoinen, A.-R. 2009. Polku aikuisuuteen. Lastensuojelun jälkihuollon toteutuminen sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Kuopio: Kuopion yliopisto, sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikanlaitos. Pro gradu – tutkielma.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. *Ammattina sosionomi*. Helsinki: WSOY pro.

Pekkarinen, V.-L. 2007. Elämänkaaren eri vaiheet. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. [viitattu 28.8.2010]. Saatavissa:
http://aokk.jamk.fi/oppimisresurssit/opintoohjaus/elamankaaren_eri_vaiheet.pdfst.i.

Pösö, T., 2004. *Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista*. Helsinki: Stakes.

Raitakari, S. 2002. Sosiaalityön marginaalistatus. Asiakkuus ja asiantuntijuus modernin ja postmodernin tulkintakehyksessä. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, I(toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Kopijyvä oy, 44–62.

Raunio, K. 2004. *Olennainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.

Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin yliopiston kasvatustieteenlaitoksen tutkimuksia 224 [viitattu 23.9.2010]. Saatavissa:

<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/47168/nuorisok.pdf?sequence=1>.

Romppanen, S. 2008. Etelä-Karjalan lastensuojelun jälkihuollon kehittämishanke 2006–2008. Loppuraportti. Lappeenranta: Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus oy.

Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö, voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa -käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima oy.

Salasuo, M. 2007. Nuorisotyön ytimissä. Kaleidoskooppi pääkaupunkiseudun nuorisotyöhön ja käytäntöihin. Julkaisuja 81. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.

Seligman, A. 2000. Luottamus ja yleinen vaihto. Teoksessa Ilmonen, K. (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylä: SoPhi 42, 39–54.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimus [viitattu 23.9.2010]. Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf>.

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Juva: WSOY.

Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri V.-M. 2007 Johdanto. Teoksessa Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri V.-M. (toim.). Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen yliopisto.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.

Timonen-Kallio, E. 2010. Umbrella-käsikirja. Itsenäisen elämän ABC. 2. uudistettu painos. Oppimateriaaleja 50. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turunen, K. 2005. Ikävaiheiden kriisit. Jyväskylä: Atena Kustannus oy.

Törmä, S., Kaakinen, J., Uusi-Niemi-Pirhonen, M. & Laiho, K. 2009. Jälkihuoltoselvitys. Havaintoja lastensuojelun jälkihuollon tilasta 12 kunnassa vuonna 2009 [viitattu 17.10.2010]. Saatavissa:

http://www.sosiaalikehitys.com/uploads/JALKIHUOLTOSELVITYS_2009.pdf.

Veivo–Lempinen, L. 2009. Nuoren aito kohtaaminen. Teoksessa Lämsä, A.–L. (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuoreten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 205–206.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vääri, A. 2006. ”Joku vähän tuuppii” – käsityksiä lastensuojelun jälkihuollosta kahdessa Varsinais-Suomen kunnassa. Turku: Turun yliopisto. Kasvatustieteen laitos. [viitattu 11.11.2010]. Pro gradu –tutkielma.

LIITTEET

Liite 1	Itsenäistyvän nuoren roolikartta
Liite 2	Tutkimuslupa
Liite 3	Kyselylomake jälkihuoltotyöntekijöille
Liite 4	Saatekirje sosiaalityöntekijöille
Liite 5	Saatekirje ostopalvelun jälkihuoltotyöntekijöille
Liite 6	Kyselylomake nuorille
Liite 7	Saatekirje nuorille

ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA

Viisi keskeistä osa-aluetta

- arvomaailman muodostaja
- periaatteiden pohtija
- oikean ja väärän tunnistaja
- päätösten tekijä
- pettymysten sietäjä
- tulevaisuuteen suuntautuja
- pitkäjänteisyyden kehittäjä

ELÄMÄSTÄ OPPIJA

SUHTEIDEN HOITAJA

- ihmissuhteiden kehittäjä
- sosiaalisten taitojen kehittäjä
- ristiriitojen sietäjä ja selvittäjä
- neuvottelutaitojen kehittäjä
- markkinoija
- toisten ihmisten kunnioittaja
- läheisverkoston vaalija

- tunteiden tunnistaja ja hyväksyjä
- hellyyden vastaanottaja ja antaja
- itsensä kanssa viihtyjä
- lohdutautuja
- oman seksuaalisuuden hyväksyjä
- juuriensa tietäjä
- itseensä luottaja
- ulkonäkönsä hyväksyjä

ITSENSÄ ARVOSTAJA

RAJOJEN ASETTAJA

- oman itsensä kunnioittaja
- kokemuksista oppija
- heikkouksien tunnistaja/kehittäjä
- itsensä suojelija
- sääntöjen ja sopimusten noudattaja
- omien rajojen tunnistaja

ARKIPÄIVÄN PYÖRITTÄJÄ

- ruuan laittaja
- vuorokauden rytmittäjä
- kodin kunnossa pitäjä
- puhtaudesta huolehtija
- sinnittelijä
- terveyden vaalija
- raha-asioiden hoitaja
- avun pyytäjä ja vastaanottaja
- koulun/työn hoitaja
- itsensä innostaja

PERUSPALVELUKESKUS OIVA-LIIKELAITOS VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

Peruspalvelukeskuksen johtaja

14.5.2010

13§

<p>Asia</p> <p>Tutkimuslupa Lahden ammattikorkeakoulu sosionomin (AMK) opinnäytetyöhön: Nuoren psykososiaalinen tukeminen jälkihuollossa</p>
<p>Asiaselostus</p> <p>Lahden ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden sosionomi (AMK) opiskelijat Pia Iikkanen, Jarkko Saari, Pia Väliaho ovat pyytäneet lupaa opinnäytetyön toteuttamiseksi Oiva-liikelaitoksessa. Opinnäytetyön aiheena on Nuoren psykososiaalinen tukeminen jälkihuollossa, nuorten ja jälkihuoltotyöntekijöiden näkökulma.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia jälkihuoltoa saavien 18-21-vuotiaiden nuorten ja heille jälkihuoltoa antavien työntekijöiden näkökulmia jälkihuollon psykososiaalisesta tuesta sekä kohtaavatko heidän näkemyksensä. Tutkimuksen tavoitteen on selvittää onko Peruspalvelukeskus Oiva-liikelaitoksen tarjoamalla jälkihuollolla kehittämistarvetta. Tutkimusaihe on lähtöisin Oivan toiminnan kehittämisen tarpeista ja näin tutkimuksen kautta saatua tietoa voidaan hyödyntää kehitettäessä jälkihuollon psykososiaalista tukea vastaamaan tarpeita.</p> <p>Tutkimus toteutetaan laadullisena, käyttäen aineistonkeruun menetelminä teemahaastatteluja jälkihuoltoa saaville nuorille ja kyselylomake sekä paneelikeskustelu jälkihuoltoa tarjoaville sosiaalityöntekijöille. Kyselylomake tullaan lähettämään myös jälkihuoltoa tuottaville ostopalvelutyöntekijöille.</p> <p>Tutkimus tullaan toteuttamaan 1.5.2010-30.11.2010 välisenä aikana.</p>
<p>Päätös</p> <p>Myönnetään tutkimuslupa hakemuksen mukaisesti sosionomi opiskelijoille: Pia Iikkala, Jarkko Saari, Pia Väliaho aiheesta Nuoren psykososiaalinen tukeminen jälkihuollossa; nuorten ja jälkihuoltotyöntekijöiden näkökulma.</p>
<p>Allekirjoitus</p> <div style="text-align: right;"> </div> <p>Peruspalvelukeskuksen johtaja Eeva Halme</p>

Täytäntöönpano ja tiedoksianto:

Päätöksentekovoimisuus:

 Jarkko Saari, Iikkanen Pia, Väliaho Pia hallintosääntö Mika Forsberg, Sari Lahti, Terhi Taajamo

Muutoksen haku:

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianomainen) sekä Oivan jäsenkunnat ja niiden jäsenet.

Oikaisuvaatimus on tehtävä Peruspalvelukeskus Oivan johtokunnalle 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluessa päätöksen lähettämisestä. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun se on asetettu yleisesti nähtäväksi.

(Kuntalaki (365/95)88,89,92,93 ja 95§)

Nuoren psykososiaalinen tukeminen jälkihuollossa;
Nuorten ja jälkihuoltotyöntekijöiden näkökulma

Kyselylomake

Tämän kyselyn tavoitteena on selvittää minkälaista jälkihuoltotyötä Peruspalvelukeskus Oiva -liikelaitoksessa tehdään ja missä määrin työ sisältää psykososiaalista tukea, erityisesti aikuisen läsnäoloa.

Tulokset käsitellään ainoastaan kokonaistuloksina, joten kenenkään yksittäisen vastaajan tiedot eivät paljastu tuloksista.

sukupuoli:

mies

nainen

ikä:

20-29

30-39

40-49

50-59

60-

koulutus:

Hei!

14.05.2010

Olemme Lahden ammattikorkeakoulun sosionomi aikuisopiskelijoita. Opintomme suuntautuvat sosiaalipedagogiseen lapsi- ja nuorisotyöhön. Teemme opintoihin liittyvän opinnäytetyömme Peruspalvelukeskus Oiva -liikelaitokselle. Opinnäytetyössä tutkimme Oivan jälkihuollossa olevien nuorten saamaa jälkihuoltoa, ja erityisesti sen psykososiaalisesta tukea. Tässä tutkimuksessa keskitymme psykososiaalisen tuen yhteen osatekijään, aikuisen läsnäoloon. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää onko Peruspalvelukeskus Oivan jälkihuollossa kehittämistarvetta. Tarkoituksena on tutkia millaista Oivan jälkihuolto on nuoren ja työntekijän näkökulmasta, kohtaavatko heidän näkemyksensä ja toiveensa sekä millainen psykososiaalinen tuki jälkihuollossa tukee nuoren itsenäistymistä.

Tutkimustamme varten haastattelemme 18 – 21 – vuotiaita jälkihuoltonuoria. Nuorten haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina ja haastattelupaikka sovitaan jokaisella erikseen. Haastattelut annetaan nimettöminä ja kaikki materiaali hävitetään haastatteluiden purkamisen jälkeen. Haastattelut suoritetaan 17.5 – 18.6.2010 välisenä aikana. Olemme laatineet nuorille kutsukirjeen osallistua haastatteluun. Kirjeet toimitamme teille postitettaviksi. Olemme sopineet näin Sari Lahden kanssa. Toivomme nuorten saavan kirjeet mahdollisimman pian haastatteluiden sopimiseksi.

Lähetämme teille jälkihuoltotyötä tekeville sosiaalityöntekijöille kyselylomakkeen, jossa kysymme samoja asioita mitä kysymme nuorilta haastatteluissa. Järjestämme myös aiheesta n. 1,5 tunnin mittaisen paneelikeskustelun 17.6.2010 klo 9-11. Toivomme, että toimitatte kyselylomakkeet täytettyinä paneelikeskusteluun mennessä suljetussa palautuskuoressa Sari Lahdelle tai paneelikeskustelun yhteydessä meille.

Lähetämme samanlaiset kyselylomakkeet myös ostopalveluina jälkihuoltotyötä tekeville henkilöille.

Toivomme teiltä innokasta ja runsas lukuista osallistumista paneeliin sekä kattavia vastauksia kyselylomakkeisiin.

Terveisin

Pia Iikkanen, Jarkko Saari ja Pia Väliäho

Hei!

14.05.2010

Olemme Lahden ammattikorkeakoulun sosionomi aikuisopiskelijoita. Opintomme suuntautuvat sosiaalipedagogiseen lapsi- ja nuorisotyöhön. Teemme opintoihin liittyvän opinnäytetyömme Peruspalvelukeskus Oiva -liikelaitokselle Opinnäytetyössä tutkimme Oivan jälkihuollossa olevien nuorten saamaa jälkihuoltoa, ja erityisesti sen psykososiaalisesta tukea. Tässä tutkimuksessa keskitymme psykososiaalisen tuen yhteen osatekijään, aikuisen läsnäoloon. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää onko Peruspalvelukeskus Oivan jälkihuollolla kehittämistarvetta. Tarkoituksena on tutkia millaista Oivan jälkihuolto on nuoren ja työntekijän näkökulmasta, kohtaavatko heidän näkemyksensä ja toiveensa sekä millainen psykososiaalinen tuki jälkihuollossa tukee nuoren itsenäistymistä.

Tutkimustamme varten haastattelemme 18 – 21 – vuotiaita jälkihuoltonuoria. Nuorten haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina ja haastattelupaikka sovitaan jokaisella erikseen. Haastattelut annetaan nimettöminä ja kaikki materiaali hävitetään haastatteluiden purkamisen jälkeen. Haastattelut suoritetaan 17.5 – 18.6.2010 välisenä aikana. Olemme lähettäneet Peruspalvelukeskus Oivan kautta nuorille kutsukirjeen osallistua haastatteluun.

Lähetämme teille jälkihuoltoa antaville työntekijöille kyselylomakkeen, jossa kysymme samoja asioita mitä kysymme nuorilta haastatteluissa. Toivomme, että toimitatte kyselylomakkeet täytettyinä palautuskuoressa.

Toivomme teiltä kattavia vastauksia kyselylomakkeisiin.

Terveisin

Piia Iikkanen, Jarkko Saari ja Piia Väliäho

KYSELYLOMAKE NUORILLE

Olen

nainen

mies

Ikä _____

Laita alla oleviin kysymyksiin rasti siihen kohtaan, joka kuvaa parhaiten tällä hetkellä saamasi jälkihuollon tilannetta.

Kuka tarjoaa sinulle jälkihuoltoa?

sosiaalityöntekijäsi

sijoituspaikkasi työntekijä

joku muu, kuka? _____

(esim. tukihenkilö, perhetyöntekijä tms.)

Kuinka usein tapaat jälkihuoltotyöntekijää?

1-2 kertaa/ viikko

1-2 kertaa/ kuukausi

harvemmin, kuinka harvoin? _____

useammin, kuinka usein? _____

Onko kanssasi tehty jälkihuoltosuunnitelma?

kyllä

ei

Jos vastasit kyllä, niin toteutuuko saamasi jälkihuolto suunnitelman mukaisesti?

kyllä

ei

Oletko saanut	Kyllä	Ei
jälkihuollosta asunnon?		
jälkihuollosta taloudellista tukea?		
jälkihuoltotyöntekijältä ohjausta/ neuvoa/ opastusta arjen askareisiin?		
jälkihuoltotyöntekijältä ohjausta/ neuvoa/ opastusta asioiden hoitoon?		
jälkihuoltotyöntekijältä yksilöllistä tukea ja huomiota?		
jälkihuoltotyöntekijän kanssa luotua teidän välille hyvän vuorovaikutussuhteen?		
tuntea, että jälkihuoltotyöntekijä oikeasti välittää sinusta?		

Seuraavilla kysymyksillä kartoitetaan millaista jälkihuoltoa haluaisit saada ja millainen olisi mielestäsi ihanteellinen jälkihuolto.

Kenen haluaisit antavan sinulle jälkihuoltoa?

___ sosiaalityöntekijäsi

___ sijaishuoltopaikan työntekijä

___ perhetyöntekijä

___ tukihenkilö/ -perhe

___ joku muu, kuka? _____

Kuinka usein haluaisit tavata tai olla yhteydessä jälkihuoltoa antavan työntekijän kanssa?

___ 1-2 kertaa/ viikko

___ 1-2 kertaa/ kuukausi

___ muu, kuinka usein? _____

Mitä haluaisit jälkihuoltotyöntekijän ja sinun tapaamisilta?

(valitse kaikki mitä haluat)

- asioiden hoito (pankki, virastot yms.)
- arkeen ohjausta ja neuvoa (kotityöt, koulu/ työasiat)
- yhteistä vapaa-ajan toimintaa (elokuvat, kulttuuri, harrastukset)
- muu yhdessä vietetty aika (kahvilla käynti, keskustelutuokiot)
- yksilöllistä tukea ja huomiota

Jälkihuoltotyöntekijän tavoitettavuus

Miten toivoisit/ haluaisit jälkihuoltotyöntekijän olevan sinun tavoitettavissasi?

- virka-aikana klo 8-16
- myös virka-ajan ulkopuolella iltaisin
- 24/7
- myös viikonloppuisin

Jos jälkihuoltotyöntekijäsi ei ole asuinpaikkakunnallasi, niin onko sinulla välittömässä läheisyydessä ketään aikuista, johon voisit tukeutua?

kyllä, kuka?

Esim. tukihenkilö, perhetyöntekijä tms.

ei

Koetko tarvitsevasi jonkun aikuisen tuekseen?

kyllä

ei

Kiitos vastauksistasi ☺

Hei!

18.8.2010

Haluaisitko sinä saada kaksi elokuvalippua?

Haluaisimme Sinun olevan osaltasi vaikuttamassa Oivan jälkihuollon kehittämiseen vastaamalla tutkimuskyselyymme. Palkitsemme kaikki kyselyyn vastanneet kahdella elokuvalipulla.

Olemme kolme Lahden ammattikorkeakoulun, aikuispuolen, sosionomi opiskelijaa. Teemme tutkimusta Oivan jälkihuollossa olevien nuorten saamasta jälkihuollosta, ja erityisesti sen psykososiaalisesta tuesta. Tässä tutkimuksessa keskitymme psykososiaalisen tuen yhteen osatekijään, aikuisen läsnäoloon. Tutkimuksessa selvitetään kohtaavatko palvelua tarjoavien ja palvelua saavien henkilöiden näkemykset aikuisen läsnäolosta. Koetko saavasi tarvitsemaasi aikuisen läsnäoloa ja onko aikuinen tavoitettavissa tarpeesi mukaan? Mitä sinä haluaisit aikuisen läsnäolon olevan?

Olemme tehneet tutkimuskyselyn jälkihuoltoa saaville nuorille sekä jälkihuoltoa antaville työntekijöille. Kyselytutkimukseen vastataan nimettöminä ja vain me tutkijat luemme kyselylomakkeet.

Meille tutkijoille kaikki vastaajat ovat anonyymejä. Kaikki kyselylomakkeet hävitetään analysoinnin jälkeen.

Kyselylomakkeet on numeroitu ja jälkihuoltotyöntekijät tietävät numeroiden perusteella kenelle kirje on lähetetty. Toimitamme elokuvaliput jälkihuoltotyöntekijöille ja he toimittavat elokuvaliput Sinulle.

Terveisin,

Pia Iikkanen, Pia Väliäho ja Jarkko Saari